

Effective Criteria and Indices in Recognising Valuable Villages

Khatereh Talebi, Ph.D.

Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Mohsen Sartipipour, Ph.D.*

Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Mitra Azad, Ph.D.

Assistant Professor, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Akbar Haji Ebrihim Zargar, Ph.D.

Professor Emeritus, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran

Received: May 18, 2024

Revised: August 19, 2024

Accepted: August 31, 2024

(Pages: 89–112)

Talebi, Khatereh, Mohsen Sartipipour, Mitra Azad, and Akbar Haji Ebrihim Zargar. "Effective Criteria and Indices in Recognising Valuable Villages". *Soffeh* 36, no. 1 (2026): 89–112.

DOI: <http://doi.org/10.48308/soffeh.2024.235412.1322>

Keywords:

Valuable villages,
Evaluation of villages,
Evaluation criteria,
Conservation.

Abstract:

objectives and Background: Iran hosts numerous historically valuable villages that stand as living documents of cultural values and the lifestyles of past generations. Given the climatic and cultural diversity and the

SOFFEH

Soffeh Journal, Shahid Beheshti University, Vol. 36, Issue 1, No. 112, 2026

P-ISSN: 1683-870X

*. Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

*. Corresponding Author Email Address: m-sartipi@sbu.ac.ir
<http://doi.org/10.48308/soffeh.2024.235412.1322>

numerosity of such villages, determining their significance and types of value is a critical first step in safeguarding these settlements and their heritage. Before undertaking any protective intervention, a thorough understanding of these values is essential, as shallow approaches and neglect often exacerbate threats to the preservation and integrity of rural heritage.

Historically, heritage legislation in Iran (i.e. the 1930 Heritage Protection Law) defined protection primarily on a chronological basis, safeguarding works up to the end of the Zand dynasty (1173 AH). This perspective marginalised architecturally valuable examples of the last 130 years, neglecting significant urban and rural heritage. Later amendments in 1944 and 1973 expanded the scope of protection, embracing a more comprehensive understanding of national heritage, including villages.

Nevertheless, a systematic framework to identify, evaluate, and prioritise values remains necessary. Contemporary conservation literature is not so much about the value of a given built environment than is about definitions and measurements and priorities. In response, the present research aims to establish a comprehensive classification system for evaluating rural heritage, addressing gaps in the criteria of the National Rural Fabric Revitalisation Plan by integrating insights from charters and theoretical perspectives.

Materials and methods: The study employed qualitative content analysis and logical reasoning, grounded in extensive library research. The process involved analysing 88 international charters and statements alongside theoretical viewpoints related to rural heritage. A critical review of the selection criteria used in Iran's National Rural Fabric Revitalisation Plan was conducted. Key values and components were then extracted and systematically categorised through coding analysis. Validation of the findings was achieved through qualitative questionnaires and expert interviews with rural heritage specialists.

Results and conclusion: The research identified 18 key components and 44 core values relevant to the assessment of villages. From these, 49 criteria and 103 measurable indicators were derived, organised into two overarching categories; physical and supra-physical:

- Physical criteria: establishment and location, spatial organisation, settlement fabric, building units, and architectural details.
- Supra-physical criteria: socio-cultural, economic-political, managerial-institutional, and environmental-ecological.

The resulting systematic framework provides a robust tool for organisations, institutions, researchers, and practitioners involved in the conservation and sustainable management of rural heritage. Recognising and prioritising these values can guide protection-oriented interventions and ensure the continuity of cultural legacy for future generations.

معیارها و شاخص‌های اثرگذار در شناسایی روستاهای باارزش^۱

خاطره طالبی^۲

محسن سرتیپی پور^۳

اکبر حاجی ابراهیم زرگر^۵

استاد دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

استاد بازنشسته، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید

بهشتی، تهران، ایران

میترا آزاد^۴

استادیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

دریافت: ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۳

بازبینی: ۲۹ مرداد ۱۴۰۳

پذیرش: ۱۰ شهریور ۱۴۰۳

(صفحه ۸۹ - ۱۱۲)

طالبی، خاطره، محسن سرتیپی پور، میترا آزاد، و اکبر حاجی ابراهیم زرگر. «معیارها و شاخص‌های اثرگذار در شناسایی روستاهای باارزش». فصلنامه علمی پژوهشی معماری و شهرسازی صفا، سال ۳۶، شماره ۱ (۱۴۰۵): ۸۹-۱۱۲.

کلیدواژگان: روستا، باارزش، معیار، حفاظت.

چکیده

اهداف و پیشینه: روستاهای تاریخی بسیار گرانسنگی ایران سندهای زنده‌ای از ارزش‌های فرهنگی و سبک زندگی گذشتگان به‌شمار می‌روند. با توجه به تنوع اقلیمی و فرهنگی و تعدد روستاهای تاریخی در کشور، تعیین ارزشمندی و نوع آنها یکی از گام‌های ضروری و اولیه در حفاظت از این سکونتگاه‌ها و میراث ارزنده آنهاست. پیش از هرگونه مداخله یا اقدام حفاظتی، ضروری است شناخت دقیقی از ارزش‌های موجود در این روستاها به‌دست آید. نگاه سطحی و بی‌توجهی به این ارزش‌ها، همواره تهدیدی برای حفظ و یکپارچگی آنها محسوب می‌شود. از منظر تاریخی، قوانین مرتبط با حفاظت از آثار در ایران (قانون حفظ آثار ملی ۱۳۰۹ش) بر اساس معیارهای زمانی، تنظیم و تا پایان دوره زندیه (۱۱۷۳ق) را شامل می‌شد. این رویکرد بناها و جلوه‌های معماری و هنری ۱۳۰ سال اخیر را کم‌اهمیت قلمداد کرد و موجب غفلت از بخش بزرگی از میراث شهری و روستایی شد. تغییرات بعدی در قوانین سال‌های ۱۳۲۳ش و ۱۳۵۲ش دامنه آثار مشمول حفاظت را گسترش داد و نگاه جامع‌تری به میراث معماری و روستاها ایجاد کرد. با این حال، همچنان نیاز به رویکردی نظام‌مند برای شناسایی ارزش‌ها و معیارهای قابل ارزیابی وجود دارد. در ادبیات معاصر حفاظت، به جای پرسش از

بود یا نبود ارزش، بر تعریف، سنجش، و اولویت‌بندی آن تأکید می‌شود. به همین منظور، در این پژوهش با نقد معیارهای موجود در طرح بهسازی بافت‌های باارزش روستایی کشور و بررسی منشورها و دیدگاه‌های نظریه‌پردازان، دستیابی به نظامی جامع از ارزش‌ها و شاخص‌های ارزیابی روستاهای تاریخی دنبال می‌شود.

مواد و روش‌ها: روش پژوهش مبتنی بر مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیل محتوای کیفی است که با استفاده از منطق استدلالی و روش کدگذاری انجام شده است. در گام نخست، ۸۸ منشور و بیانییه مرتبط با میراث روستایی و دیدگاه‌های نظریه‌پردازان تحلیل گردید. در ادامه، معیارهای انتخاب روستاها در طرح بهسازی بافت‌های باارزش روستایی کشور آسیب‌شناسی شد. داده‌های به‌دست‌آمده سپس در قالب مؤلفه‌ها و ارزش‌ها طبقه‌بندی شدند. برای اعتبارسنجی نتایج، از پرسش‌نامه کیفی و مصاحبه با متخصصان حوزه روستا استفاده شد.

جمع‌بندی و نتایج: تحلیل داده‌ها منجر به شناسایی ۱۸ مؤلفه کلیدی و ۴۴ ارزش اصلی در سنجش روستاها شد. بر مبنای این ارزش‌ها، ۴۹ معیار و ۱۰۳ شاخص سنجش استخراج گردید که در دو دسته کالبدی و فراکالبدی سازمان‌دهی شدند: (۱) معیارهای کالبدی: استقرار و مکان‌یابی، سازمان فضایی، بافت، واحدهای

۱. این مقاله برگرفته از بخش مطالعات نظری و مروری بر ادبیات موضوعی رساله دکتری نگارنده اول، با عنوان اولویت‌بندی حفاظت بافت‌های باارزش روستایی (نمونه موردی: روستاهای منطقه دامغان) است. که به راهنمایی نگارندگان دوم و سوم و مشاوره نگارنده چهارم در بهمن‌ماه سال ۱۴۰۳ دفاع شده است.

۲. دکتری معماری دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی
khatareh.talebi@yahoo.com

۳. نویسنده مسئول
m-sartipi@sbu.ac.ir.
4. mithraazad@gmail.com.
5. azargar2008@gmail.com.

پرسش‌های تحقیق

۱. مفهوم ارزش در روستا و بافت روستایی چیست؟

۲. مؤلفه‌های اصلی، برطبق منشورها، بیانیه‌ها و دیدگاه نظریه‌پردازان، چه مواردی را در بر می‌گیرد؟

۳. معیارها و شاخص‌های اثرگذار در شناسایی روستاهای باارزش چیست؟

6. <http://whc.unesco.org/events/gt-zimbabwe/nara.htm> (1 of 4) 07/11/2007.
UNESCO. The NARA Document on Authenticity, 1994.

7. Y.L. Chan, *Towards a Legislaative & Administrative Framework for Conservation in Singapore* (Unpublished Ph.D. Thesis in IOAAS, York, 1988).

۸. برنارد ملشیور فیلدن و یوکا یوکیلتهو، مدیریت محوطه‌های میراث جهانی (راهنمای مدیریت در محوطه‌های میراث فرهنگی جهان)، ترجمهٔ پیروز حناچی (تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۸۶).

۹. صمد سامانیان، مهدی حجت، و عادل‌ه محتشم، «واکاوی تاریخی و انتظام زمانمند ارزش‌ها در حفاظت و مرمت آثار تاریخی- فرهنگی با استناد به آراء اندیشمندان و اسناد جهانی»، تاریخ و فرهنگ، ش ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۶): ۳۶-۹.

۱۰. امیرحسین پورجوهری، تجارب و رویکردهای مرمت و احیاء روستاهای تاریخی در ایران و جهان (تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۹۸)، ۱۰.

ساختمانی، و جزئیات بنا؛ ۲) معیارهای فراکالبدی: اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی - سیاسی، مدیریتی - نهادی، و محیطی - اکولوژیک. این دسته‌بندی نظام‌مند می‌تواند ابزاری کارآمد برای سازمان‌ها، نهادهای پژوهشگران در زمینهٔ حفاظت و برنامه‌ریزی روستاهای تاریخی باشد. شناخت و اولویت‌بندی این ارزش‌ها راهی برای مدیریت پایدار و تضمین تداوم میراث فرهنگی برای نسل‌های آینده است.

مقدمه و بیان مسئلهٔ تحقیق

بافت کالبدی روستاهای ایران از ارزش‌های متنوعی همانند سادگی و بی‌پیرایگی، الگوهای بصری و زیبایی‌شناختی، انطباق با محیط طبیعی، و استفاده از مصالح و دانش بومی، و ویژگی‌های خاص معماری، تاریخی، و فرهنگی برخوردار است. همچنین این فضاها در پی یک اندیشه و ناشی از سلیقهٔ خاص سازندگان ایجاد گشته‌اند و از آنجاکه برخی ارزش‌های مستتر و مستقر در آنها، از راه عناصر کالبدی و ملموس به دیگران انتقال‌پذیر است، کالبدها وسیله‌ای برای تبادل فکر و فرهنگ بین ساکنان به‌شمار می‌آیند و از این‌رو حفاظت و نگهداری این مجموعه‌ها اهمیت می‌یابد.

یکی از دلایل گسترش تهدیدهای منجر به تخریب و نابودی روستاها سطحی‌نگری و بی‌توجهی به ارزش‌های این مکان‌هاست؛ بنابراین، برای هرگونه مداخلهٔ مبتنی بر حفاظت، شناخت ارزش‌ها لازم و ضروری است و درواقع، شناخت چیستی و چرایی ایجاد روستاها سنگ بنای حفاظت از آنها محسوب می‌شود و برای توضیح و توصیف ماهیت روستاها، شناخت ارزش‌های روستایی الزامی است.

در سند نارا گفته شده است که همهٔ قضاوت‌ها دربارهٔ ارزش‌های منتسب به میراث فرهنگی و همچنین درستی منابع ممکن است از یک فرهنگ به فرهنگ دیگر و حتی درون یک فرهنگ متفاوت باشد.^۶ تفاوت در دیدگاه‌ها، در قبال موضوع ارزش، از تعدد تعریف‌ها برای میراث‌های فرهنگی نیز ناشی می‌شود؛ زیرا در پس هر دیدگاهی معیارهایی نهفته است که، از سرزمینی به سرزمین دیگر و بنابه تعبیر هر سرزمین از میراث، تغییر می‌کند.^۷ بنابراین بسیار مهم است که درون هر فرهنگ، تشخیص ارزشمندی بر اساس ماهیت خاص ارزش‌های میراث فرهنگی‌اش صورت گیرد.^۸

دگرگونی در مفهوم ارزش و ارزشمندی، در دوره‌های زمانی گوناگون،

۱۱. رضا سامه و ملیحه باباخانی، «مفهوم ارزش و مبانی سنجش آن در بافت‌های روستایی»، باغ نظر، دوره ۱۹، ش ۱۱۶ (بهمن ۱۴۰۱): ۷۱-۸۴.

۱۲. احد نژادابراهیمی، محمدرضا پورجعفر، مجتبی انصاری، و پیروز حناچی، «ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی تاریخی»، مرمت و معماری ایران، سال دوم، ش. ۶ (پاییز و زمستان ۱۳۹۲): ۷۹-۹۸.

13. Bernard M. Feilden, "Is Conservation of Cultural Heritage Relevant to South Asia?", *South Asian Studies*, vol. 9, no. 2 (1995): 1-10.

۱۴. محمدمصدق طاهر طلوع‌دل و سینا کمالی تبریزی، «پیشنهاد مدلی برای بررسی حفاظت پایدار (کالبدی - معنایی) میراث معماری ایران»، مرمت و معماری ایران، دوره ۱۰، ش. ۲۴ (زمستان ۱۳۹۹): ۸۱-۱۰۳.

۱۵. احد نژادابراهیمی، محمدرضا پورجعفر، مجتبی انصاری، و پیروز حناچی، «ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی تاریخی»، ۹۸-۷۹.

۱۶. مهدی صادق احمدی، *تداوم حیات روستا، تدوین اصول و مبانی نظری منشور حفاظت از ارزش‌های روستایی*، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه هنر اصفهان، دانشکده حفاظت و مرمت، ۱۳۹۶.

معیارهای ارزشمندی در آنها باشد؛ مثلاً تفاوت شهرها به دلیل داشتن یا نداشتن مراکز تجاری، اقتصادی، صنعتی، خدماتی، و برخی فضاهای شهری و تأثیر چنین فضاهایی در ساختار بافت بالارزش شهری و تحولات ساختار کالبدی (الگوی ساخت و مصالح) و فراکالبدی آنهاست. درحالی‌که تفاوت در روستاها به‌خاطر تأثیر استقرار در محیط، الگوهای بومی، و مصالح بوم‌آورد است، به‌علاوه سنت‌های ویژه روستاها تعیین‌کننده شکل آنهاست؛ درواقع این تفاوت‌ها نشان‌دهنده ارزش‌های شهرها و روستاها و معیارهای ارزشمندی آنهاست. در اینجا پژوهش‌های پیشین با موضوع مفهوم ارزش و ارزشمندی میراث معماری و روستایی بررسی می‌شود.

طلوع دل و کمالی تبریزی^{۱۴} بیان می‌کنند که بر اساس ضریب همبستگی، رابطه‌ای معنادار و بسیار قوی بین حفاظت معنایی و کالبد وجود دارد؛ به این مفهوم که برای موفقیت در حفاظت همه‌جانبه از میراث معماری، باید به برنامه‌ریزی بر اساس حفاظت کالبدی معنایی توجه شود. در این پژوهش، ۱۴۷ مقاله با هدف شناسایی ارزش‌ها بررسی شده است. به‌منظور شناسایی عناصر کالبدی، ۴۴ مقاله بررسی و تحلیل و ۳۰ ارزش در عناصر کالبدی شناسایی شده‌اند. همچنین، برای شناخت ارزش‌های معنایی، ۱۰۳ مقاله ارزیابی و ۵۸ ارزش در فهرست ارزش‌های معنایی شناسایی شدند. معیارها در حفاظت کالبدی و معنایی، به مؤلفه‌های اصلی و فرعی تقسیم شده‌اند. نژادابراهیمی و همکاران^{۱۵} در پژوهشی با هدف شناخت مفهوم ارزش آثار تاریخی و مؤلفه‌های تأثیرگذار در ارزیابی آنها، نخست، درباره ارزش در دیدگاه‌های گوناگون پژوهش کرده‌اند تا مؤلفه‌های مؤثر در شناسایی و ارزیابی آن مشخص شود. سپس، با شناسایی این مؤلفه‌ها، برای کشف ارتباط ارزش با رویکرد مداخله تلاش کرده‌اند. صادق احمدی^{۱۶} به تبیین اصول و مبانی حفاظت از روستاها، بر اساس تجربیات بین‌المللی دانش

دگرگونی نگرش‌های حفاظتی و مرمتی را در درازنای تاریخ در پی داشته است و شاهد تأثیرگذاری ارزش‌هایی ویژه، طی ادوار متفاوت، در تصمیم‌های حفاظتی و مرمتی هستیم. شناخت این ارزش‌ها، بیش‌از هرچیز، با شناخت و بررسی دیدگاه اندیشمندان و خوانش و واکاوی اسناد و منشورهای جهانی حفاظت و مرمت فراهم می‌شود. داوری ارزش‌ها بخشی از جوهره فرایند حفاظت و مهم‌ترین سنجه تصمیم‌گیری‌های حفاظتی و مرمتی است. «میراث» و «ارزش» پیوندی جدایی‌ناپذیر دارند؛ زیرا آنچه ارزشمند است در جایگاه میراث، از گذشته به امروز و از امروز به آینده سپرده می‌شود.^۹

ارزش‌ها اغلب ابزاری مناسب برای سنجش وضعیت و تحلیل آثار دارای اهمیت بوده‌اند. موضوع ارزش، در حوزه وسیع سیاست‌گذاری‌های میراث فرهنگی، شاخصی تعیین‌کننده برای ارزیابی قابلیت و افزون بر آن معیار اولویت‌دهنده ارزشیابی میزان صلاحیت و برازندگی آثار و اتخاذ تصمیم‌های شایسته است؛^{۱۰} ازاین‌رو، فراتر از قاعده شمول که پیش‌تر همه آثار واجد مؤلفه‌های ارزشمند برای حفاظت را در بر می‌گرفت، به نظامی شامل اولویت‌ها برای توسعه نیز وابسته است.^{۱۱} امروزه، در حفاظت، وجود داشتن یا نداشتن ارزش مطرح نیست؛ زیرا تقریباً همگان پذیرفته‌اند که آثار تاریخی ارزشمندند و ضرورت بررسی ارزش‌های میراث فرهنگی از این باب نیست که نیازمند اثبات آنها هستیم، بلکه هدف نحوه تعریف و سنجش ارزش این آثار است.^{۱۲}

برای تعیین آنکه چه چیز بااهمیت است، باید به ارزش‌ها مراجعه کنیم. این ارزش‌ها باید تحلیل و هماهنگ شوند تا ارزشمندی اثر تاریخی تعیین شود.^{۱۳} ازاین‌رو بازشناسی انواع گوناگون ارزش‌ها می‌تواند به شناخت بهتر آنها بینجامد و در ادامه، امکان مدیریت و مداخله مناسب را فراهم آورد.

تفاوت‌ها بین شهرها و یا بین روستاها می‌تواند بیانگر تفاوت

۱۷. رضا سامه و ملیحه باباخانی، «مفهوم ارزش و مبانی سنجش آن در بافت‌های روستایی»، *باغ نظر*، دوره ۱۹، ش. ۱۱۶ (۱۴۰۱): ۷۱-۸۴.

۱۸. مریم شیروانی، حسین احمدی، و رسول وطن‌دوست، «بازشناسی ارزش و عوامل تأثیرگذار در دگرگونی دیدگاه‌های ارزشی در حفاظت از میراث فرهنگی در قرن حاضر»، *هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی*، ش. ۴ (زمستان ۱۳۹۵): ۳۹-۵۰.

19. Sahraiyan, F., and O. Olgac Turker. 2019. "Values-Based Framework for Prioritizing Conservation of Heritage Buildings for Tourism." In *Value of Heritage for Tourism*. Leuven, Belgium.

20. Low, Setha M. 2002. "Anthropological-Ethnographic Methods for the Assessment of Cultural Values in Heritage Conservation." In *Assessing the Values of Cultural Heritage*, edited by Marta de la Torre, 31-49. Los Angeles: Getty Conservation Institute.

21. Susana, M., and Massimiliano M. 2002. "Economic Valuation of Cultural Heritage: Evidence and Prospects."

حفاظت و انطباق مبانی آن با نگرش دینی (ایرانی اسلامی)، و تدوین منشور تداوم حیات روستا در مقیاس ملی اشاره می‌کند و مفاهیم جدید مرتبط با روستا، در اسناد بین‌المللی حفاظت را برمی‌شمارد. سامه و باباخانی^{۱۷} در تحقیقات خود ارزش‌های روستایی را، به‌منظور ارزیابی بافت‌های بارز تاریخی درز مینه طرح بهسازی بافت‌های بارز روستایی، شناسایی کردند. شیروانی و همکاران^{۱۸} هدفشان دستیابی به مفهوم ارزش بر اساس خوانش مؤلفه‌ها و زیربخش‌های معنایی آن در حوزه حفاظت و شناخت عوامل مؤثر در تغییر دیدگاه‌های ارزشی در جوامع است، آنها مؤلفه‌های مؤثر در تبیین ارزش را مواردی همچون اصالت، هویت، یکپارچگی، بستر فرهنگی و محیطی، زمان و نوع مداخلات حفاظتی می‌دانند. در پژوهش صحرائیان و همکاران^{۱۹} با عنوان «ارزش‌های میراث در گردشگری» به شناسایی و دسته‌بندی ارزش‌ها در این حوزه پرداخته شده است. ایشان تصمیم‌گیری‌های امروزی در مورد جنبه‌های مختلف حفاظت از میراث فرهنگی را یک چالش بزرگ دانسته‌اند؛ زیرا نیازمند فرایندی نوآورانه برای ارزش‌گذاری میراث ساخته‌شده است و نیازمند فرایندی بی‌طرفانه برای درک ارزش‌های میراث است. از آنجاکه تصمیمات برای انتخاب میراث می‌تواند ذهنی باشد، به یک چارچوب جامع و عینی برای حمایت از این تصمیمات نیاز هست. افرادی که برای حفاظت از میراث فرهنگی تصمیم می‌گیرند، عمدتاً باید ارزش‌های میراث را در نظر بگیرند تا بتوانند اهمیت میراث معماری را حفظ کنند. در این پژوهش ارزش‌های میراث از طریق بررسی ادبیات کامل آن برای استفاده در فرایند ارزش‌گذاری شناسایی شدند. پژوهشگر دیگری^{۲۰} با روش‌های مردم‌شناختی - قوم‌نگاری برای ارزیابی ارزش‌های فرهنگی در حفاظت از میراث، به بررسی روش‌های کیفی در انسان‌شناسی برای ارزیابی ارزش‌های اجتماعی فرهنگی پرداخته و روشی را به‌صورت کیفی - تحلیلی در این

امر پیشنهاد داده و معیارهایی را تعیین کرده که شامل معیارهای اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی، توسعه‌ای، و رفاهی است. سوسانا و ماسیمیلیانو^{۲۱} در پژوهش خود با عنوان «ارزش‌گذاری اقتصادی میراث فرهنگی: شواهد و چشم‌اندازها» اصول اساسی ارزش‌گذاری اقتصادی را با کمک پرسش‌نامه بررسی می‌کنند و اولویت‌هایی را با انتخاب مدل‌سازی و روش ارزش‌گذاری پیشنهاد می‌دهند و معیارهای مورد نظر اقتصادی، هزینه‌ها، بازاربایی، و ارزیابی فرهنگ عامه در نگهداری و حفاظت، یکپارچه‌سازی ابزارهای ارزیابی اجتماعی و اقتصادی میراث فرهنگی، ابزارهای روان‌شناسی تجربی، ارزیابی مشارکتی روستایی، و ارزیابی اجتماعی را معرفی می‌کنند. در پژوهش ولز^{۲۲} با عنوان «ارزش‌گذاری مکان‌های تاریخی: رویکردهای سنتی و معاصر» به رویکرد حفاظت از مراکز شهری عراق اشاره شده و بر نقش معانی اجتماعی، فرهنگی، و شخصی معاصر در ارزش‌گذاری مکان‌های تاریخی تأکید شده است. معیارها و ارزش‌های مورد نظر ولز شامل ارزش‌های تاریخی، هنری، اجتماعی - فرهنگی، فنی، آموزشی، تفریحی، مذهبی (حسی)، هویتی، کاربردی، و ... هستند. میسون در پژوهش خود^{۲۳} با عنوان «ارزیابی ارزش‌ها در برنامه‌ریزی حفاظت: مسائل و انتخاب‌های روش‌شناختی» در ابتدا به تعریف ارزش‌های فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی و ... و در ادامه به ارزیابی روش‌های شناسایی این ارزش‌ها می‌پردازد و بعد معیارهای مورد نظر را در شناخت ارزش‌های تاریخی، فرهنگی - اجتماعی، معنوی و مذهبی، زیبایی‌شناختی، اقتصادی، و ذاتی معرفی می‌کند.

مؤسسه حفاظت از بناهای تاریخی انگلیس^{۲۴} استانداردهای عملی بین‌رشته‌ای مطابق با استانداردهای حفاظت ایکوموس برای حفاظت و نگهداری میراث بارز را در نظر دارد و به ارزش‌گذاری مکان‌های تاریخی می‌پردازد. این ارزش‌گذاری‌ها بر اساس تعداد زیاد و متنوعی از معیارها انجام می‌شود که در

ابعاد فراکالبدی عواملی که در شکل اصیل آن، مسبب حیات روستا هستند).

در سند نارا، در مبحث ارزش در حفاظت، بیان شده است که در امر اصالت می‌توان معیارهای ارزشی را برای داوری در مورد بیشتر محوطه‌های تاریخی مطرح کرد. بنابراین مفهوم اصالت در ارتباط مستقیم با مفهوم ارزش‌ها قرار می‌گیرد. اما، از سویی، استول^{۲۶} به صراحت بیان می‌کند اصالت فی‌نفسه ارزش نیست و صرفاً جنبه‌ای اساسی از جلوه‌های گوناگون دیگر ارزش‌های بنیادین میراث فرهنگی به‌شمار می‌رود.^{۲۷} اگر از واژگان مرسوم معرف ارزش‌ها در ارزیابی روستاها استفاده شود، نخست، باید گفت برخی واژگان چندمفهومی‌اند؛ دوم، در کالبد و فراکالبد تعبیر متفاوتی دارند، و سوم، از دیدگاه ارزیابان مختلف، برداشت‌های متفاوتی از آنها مطرح می‌شود و بر این اساس لازم است به معیارهایی واضح و درخور ارزیابی تبدیل شوند تا، در سطوح عملی و اجرایی ارزیابی ارزشمندی روستاها، با استفاده از آنها بتوان ارزشمندی روستاها را سنجید. «این کار با شناخت ارزش‌ها و واژگان آنها و سپس تعبیرها و حوزه‌های به‌کارگیری، طبق تعریف اسناد و منشورهای جهانی از آنها، انجام‌پذیر است که در این پژوهش به کار گرفته شده است.»

در پژوهش حاضر معیارهای مذکور نقد و بررسی شده‌اند و به این نکته دست یافته‌ایم که معیارهای انتخاب روستاهای بالارزش نیازمند بازنگری هستند. هدف غایی در این مقاله، ضمن بازنگری و بیان پیشنهاداتی برای معیارهای انتخاب روستاهای بالارزش در طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی، دستیابی به معیارها و شاخص‌هایی است که بتوان به کمک آنها روستاهای ارزشمند را شناخت.

حالت کلی این معیارها شامل ارزش‌های کالبدی و فراکالبدی شامل ارزش‌های اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی است.

طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی یکی از طرح‌های مهم کشوری در امر حفاظت روستاهای بالارزش کشور است که در سال ۱۳۷۹ و در طرح سوم توسعه به اجرا درآمد و تا کنون در هر دوره از طرح‌های توسعه کشور به انتخاب روستاهای بالارزش و اجرای اقدامات بهسازی آن روستاها پرداخته شده است. گام نخست این طرح، انتخاب روستاهای ارزشمند است که با کمک معیارها (جدول امتیازدهی انتخاب) انجام می‌شود. در این زمینه سامه و باباخانی^{۲۵} گفته‌اند که هرچند در دهه‌های اخیر و در طرح طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی — ذیل طرح توسعه ششم — اقداماتی مبنی بر نظام‌مندتر شدن انتخاب روستاها شده است، ولی معیارهای ضوابط انتخاب کلی بوده‌اند و نیازمند بازنگری هستند.

با توجه به مطالعات انجام‌شده، می‌توان نتیجه گرفت ارزش‌ها در دوره‌ها، فرهنگ‌ها، جوامع گوناگون، و طرح‌ها و برنامه‌های مختلف با یکدیگر متفاوت است.

روستای بالارزش، بر اساس هدف تبعی آن در طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی، شناسایی ابعاد ارزشی اصالت و یکپارچگی «عملکردی، زیستی، محیطی، تاریخی، و طبیعی» روستا تعریف می‌شود. شناخت روستاهای بالارزش مستلزم شناخت ارزش‌های روستاست.

از آنجاکه استفاده از واژگان تعریف‌کننده ارزش‌ها، به دلیل گستردگی معانی و قابل‌بسط بودن به ابعاد کالبدی و فراکالبدی، مسئله ارزیابی را با خطا و ابهام مواجه می‌کند؛ رویکرد در مقاله پیش رو در تعریف مفهوم ارزش و ارزشمندی روستا به پیروی از تعریف روستاهای بالارزش در طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی، اصالت در کالبد و فراکالبد روستاست (در ابعاد کالبدی، ارزش ذاتی اثر در شکل اصیل و سنتی آن است و در

22. Wells, J. C. 2010. *Valuing Historic Places: Traditional and Contemporary Approaches*. Accessed at <http://www.portal.unesco.org>.

23. Mason, R. 2002. "Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices." In *Assessing the Values of Cultural Heritage*, edited by Marta de la Torre, 5–30. Los Angeles: Getty Conservation Institute.

24. The Institute of Historic Building Conservation (IHBC)

۲۵. رضا سامه و ملیحه باباخانی، «مفهوم ارزش و مبانی سنجش آن در بافت‌های روستایی»، ۸۴–۷۱.

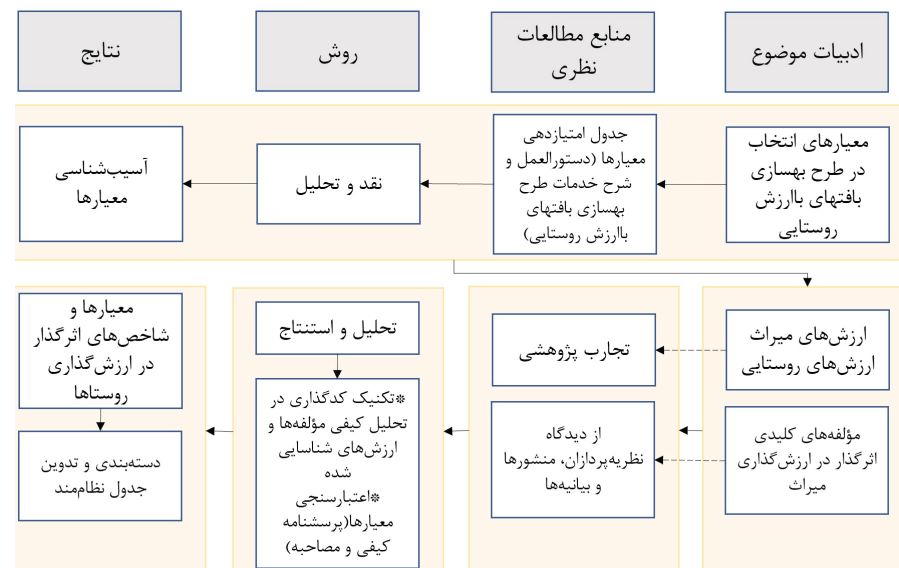
26. Stovel

۲۷. سمیه فدایی‌نژاد و پرستو عشرتی، «واکاوی مؤلفه‌های بازشناخت اصالت در حفاظت میراث فرهنگی»، هنرهای زیبا، ش. ۴ (بهمن ۱۳۹۳): ۷۷–۸۶.

۲. روش تحقیق

در این پژوهش، با بررسی مطالعات و پژوهش‌ها، ارزش‌های میراث معماری و روستایی شناسایی و سپس مؤلفه‌ها و معیارهای کلیدی، بر اساس دیدگاه نظریه‌پردازان، منشورها، بیانیه‌ها، و ... استخراج شد. با روش کدگذاری در تحلیل کیفی، محتوای نظریه‌ها و موضوعات و تعاریف و اهداف دیدگاه نظریه‌پردازان، منشورها و بیانیه‌ها تحلیل و مؤلفه‌های آنها شناسایی گردید. با کمک این روش، کلیدواژه‌های اصلی و مشترک بین مطالعات نظری صورت‌گرفته شناسایی شد و در انتها، با تلفیق و تحلیل ارزش‌ها با مؤلفه‌های کلیدی و با محوریت میراث روستایی، معیارهایی تدوین و دسته‌بندی شد. اعتبارسنجی معیارهای تدوین‌شده، با پرسش‌نامه کیفی و مصاحبه با صاحب‌نظران حوزه روستا و میراث روستایی بررسی و صحت‌سنجی شد (ت ۱).

ت ۱. مدل و ساختار پژوهش، تدوین: نگارندگان.

۳. شناخت ارزش‌های روستایی

لازمه شناخت روستاهای باارزش آگاهی از ارزش‌هاست و لازمه آگاهی در مورد ارزش‌ها ارزیابی جامع مطالعات نظری قلمداد می‌شود. هرچند در برخی منابع به شناخت ارزش‌های میراث معماری و روستایی اشاره شده، که در مطالعات نظری این تحقیق نیز بررسی شده‌اند، در این پژوهش لازم دانسته‌ایم، متناسب با هدف و رویکرد این تحقیق، به شناخت ارزش‌های روستایی بپردازیم. بر این اساس باید، علاوه بر مطالعه و شناخت منابع معطوف به ارزش‌ها، در بخش مطالعات نظری، منشورها و بیانیه‌ها و مطالب نظریه‌پردازان در زمینه میراث روستایی و حتی فراتر از آن بررسی و ارزیابی جامع شود.

۳.۱. نقدی بر معیارهای انتخاب روستاهای باارزش در طرح بهسازی بافت‌های روستایی

برای دستیابی به هدف پژوهش، لازم است طرح‌های سازندگی پیشین، در حوزه شناسایی معیارهای ارزشیابی روستاها نقد و بررسی شوند.

۳.۱.۱. فقدان بازنگری و ارتقای معیارها از سال ۱۳۷۹ تاکنون

مطالعه اسناد مکتوب، مدارک، و شرح خدمات دوره‌های سوم تا ششم موجود در مرکز اسناد بنیاد مسکن انقلاب اسلامی تهران نشان می‌دهد که انتخاب روستاها بر اساس معیارها و شاخص‌های مصوب صورت می‌گیرد. این شاخص‌ها برای انتخاب بافت‌های باارزش روستایی از سال ۱۳۷۹ (اولین طرح بهسازی بافت‌های باارزش روستایی در طرح سوم و چهارم توسعه کشور) تا کنون بازنگری اساسی نشده و در حال حاضر بر اساس همان معیارها، جدول امتیازدهی تهیه شده است که ارزیابی روستاهای واجد ارزش با آن انجام می‌شود (ت ۲).

۳.۱.۳. پرهیز از نگاه جامع با معیارهای محدودکننده

انتخاب

در مصاحبه با کارشناسان مربوطه در بنیاد مسکن گفته شد که یکی از معیارهایی که در جدول امتیازدهی قید نشده ولی در انتخاب روستاهای بالارزش مورد توجه بوده، توجه بیشتر به روستاهایی است که دارای جمعیت بالای ۵۰ خانوار هستند؛ این در حالی است که ممکن است روستاهای با جمعیت کمتر و یا فصلی هم باشند که دارای ارزش‌های ذاتی و تاریخی هستند که به‌منظور شناخت و برنامه‌ریزی کامل لازم است به آنها هم توجه شود.

۴.۱.۳. مغایرت معیارهای دسته‌ها با یکدیگر

بنیاد مسکن معیارهایی را در قالب سه دسته کالبدی، محیطی، و اولویت‌دهنده تعریف کرده که معیارهای اولویت‌دهنده به

هرچند در طی این سال‌ها تلاش‌هایی برای بهبود آنها شده است، ولی معیارهای موجود نشان می‌دهند که کافی نبوده‌اند و به بازنگری و تدقیق نیاز دارند.

۲.۱.۳. عدم اشاره به سایر معیارهای ارزشمندی

فراکالبدی

در معیارهای این طرح‌ها به مسائل ارزشمندی فرهنگی نظیر زبان، قومیت، لباس محلی و سنتی، و ... توجه نشده است. درحالی‌که ارزش‌های فرهنگی یکی از ارکان اصلی و اساسی در سنت و فرهنگ روستایی به‌شمار می‌رود.

در ارزش‌های زیست‌محیطی صرفاً به جنبه‌های علمی، ورزشی، و اوقات فراغت پرداخته شده است. درحالی‌که می‌بایست به جنبه زیبایی‌شناسی طبیعی و طبیعت نیز توجه شود.

اولویت‌دهنده	امتیاز تاریخی	قدمت بافت کالبدی
		اهمیت و عمر
		وجود ابنیه تاریخی
	فرهنگی - اجتماعی	اهمیت و عمر
		آیین‌ها- آداب و رسوم ویژه
		زادگاه - محل زندگی یا آرامگاه شخصیت‌های نام‌آور
		محل وقوع اتفاق تاریخی
		اجتماعی- فرهنگی
		میزان مشارکت مردمی
		جمعیت (تعداد جمعیت - نرخ رشد - میزان جمعیت فصلی)
امتیاز اقتصادی	امتیاز زیست محیطی	علمی، ورزشی، اوقات فراغت
	امتیاز اقتصادی	تولید صنایع دستی خاص در روستا
		پرورش نوع خاصی از دام یا گیاه یا آبزیان
		نوع خاص بهره‌برداری از آب - باد و خاک
		توریستی بودن روستا (گردشگری)
موارد اولویت‌دهنده		واقع در حوزه نفوذ شهرها
		نزدیک بودن به شهرهای توریستی
		جذب گردشگر داخلی و خارجی
		خطر تغییرات سریع در بافت کالبدی و با ارزش روستا
		نوع دسترسی (خاکی یا آسفالتنه)

اولویت‌دهنده	سیمای بافت	دید از بیرون
		دید از درون
		محل‌بندی و مرکز محله
		گره
		نشانه
	استخوان‌بندی سایت	معیار
		خوانایی
		هماهنگی و یکپارچگی اجزاء بافت
	پیوستگی بافت	میزان سطح بافت بالارزش
		به هم پیوستگی و همجواری سطح بافت بالارزش
اولویت‌دهنده	جزئیات بافت	تنور، اجاق، شیر شست‌وشو، پله، ...
		سازگاری با اقلیم
	اصول	سبک معماری همگن با محیط
		استفاده از مصالح بوم‌آورد
	جزئیات	نقش‌ها و موتیف‌ها
		رنگ
		جزئیات ویژه (عواملی مانند ایوان، بادگیر، ناودان، پله، سایاط و ...)
	سازه	تکنیک ویژه در ساخت روستا
		استحکام و بقای سازه

۲. معیارهای انتخاب روستاهای بالارزش در طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی، مأخذ: اسناد بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

روستای فهرج نشان داد که به‌خاطر قدمت و پیشینه تاریخی و سایر ارزش‌ها، بافت تاریخی روستا در وضعیت نابسامانی است. بنابراین با در نظر گرفتن وضعیت کالبدی، در کنار دیگر ارزشمندی‌ها، تصمیم‌گیری برای حفاظت متفاوت خواهد بود.

۳.۱.۶. دشواری در شناخت برخی معیارها

تعدد برداشتها و دشواری در فهم معیارها، نظیر اینکه آیا جاده آسفالت‌ه باشد بهتر است و یا خاکی و اینکه سیمای بافت در دید از بیرون و درون چگونه باید باشد که بالارزش تلقی شود، از جمله مواردی هستند که نیازمند بازنگری هستند.

۳.۲. مفهوم ارزش

واژه «ارزش» در زبان انگلیسی برابر با «value»، به معنی ارزشمند خواندن چیزی، انتساب ارزش به آن، شایسته هدف گرداندن، و نگرش مثبت داشتن به آن است.^{۲۸} در لغت‌نامه دهخدا، معنی «ارزش» قدر، شایستگی، و قابلیت استحقاق^{۲۹} تعریف شده است.

هر آنچه نزد یک قوم بالارزش قلمداد می‌شود ثروتی است که، در درجه نخست و همیشه، به افراد همان قوم تعلق دارد ولی در عین حال می‌باید بتواند برای هر نسل دیگر (از آن قوم و یا اقوام دیگر) قابل‌بازشناسی و بهره‌وری، به‌صورتی مشروط، باشد.^{۳۰}

«ارزش» واژه‌ای پایه‌ای و نوعی درجه‌بندی، طبقه‌بندی، و امتیازبندی پدیده‌هاست. ارزش‌ها مبنای ارزیابی انسان از پدیده‌های پیرامون او هستند که باعث تنظیم و شکل‌گیری رفتارها نسبت به آنها می‌شوند. از این‌رو مهم‌ترین منشأ شکل‌گیری ارزش‌ها سه عامل هنجار، نیاز، و کمیابی است.^{۳۱} مفهوم «میراث روستایی»، امروزه در سطح بین‌المللی، همه‌جوه و عناصر ملموس و ناملموس روستا شامل مناظر مصنوع

رویکردهای توسعه‌ای نزدیک است و تعداد این معیارها نسبت به دسته‌های دیگر کمتر است. این معیارها شامل واقع بودن در حوزه نفوذ شهرها، نزدیک بودن به شهرهای گردشگری، جذب گردشگر داخلی و خارجی، خطر تغییرات سریع در بافت کالبدی و با ارزش روستا، و نوع دسترسی (خاکی یا آسفالت‌ه) است. معیار واقع بودن در حوزه نفوذ شهرها، به دلیل تأثیرپذیری نامناسب، می‌تواند بر توسعه ناصحیح روستاها اثراتی بگذارد، درحالی‌که اشاره‌ای به این مسئله در این دسته نشده و صرفاً نزدیک بودن به شهرها یک معیار اولویت‌دهنده در نظر گرفته شده است که به نظر می‌رسد این بخش می‌توانست هدفمندتر نوشته شود. همچنین مشخص نشده منظور از اولویت‌دهنده به این هدف چیست، که برفرض اگر این معیارها را داشته باشد، ارزشمندتر است و در اولویت بالاتری قرار می‌گیرد؛ مثل معیارهای نزدیک بودن به شهرهای توریستی و جذب گردشگر داخلی و خارجی. یا اینکه اگر فلان معیارها را داشته باشد، در معرض خطر بیشتری است و باز به این دلیل در اولویت بالاتری قرار می‌گیرد؛ مثل معیار خطر تغییرات سریع در بافت کالبدی و بالارزش روستا. این معیارها با یکدیگر مغایرت دارند و نیازمند بازنگری‌اند.

۳.۱.۵. فقدان معیارهای آسیب‌شناسانه و عدم بررسی وضعیت کالبدی

با توجه به مطالعات صورت گرفته در منابع موجود از طرح بهسازی بافت‌های بالارزش روستایی، وضعیت کالبدی روستاها به خوبی بررسی نشده است و روستاها با وضعیت‌های کالبدی متفاوت در یک دوره انتخاب شده‌اند. درحالی‌که برخی روستاها به لحاظ مداخلات و توسعه‌های صورت گرفته، در معرض تغییرات جدی بافت‌های تاریخی و بالارزش قرار گرفته‌اند که لازم است مورد بررسی و ارزیابی واقع شوند؛ به‌طور مثال بررسی طرح بهسازی

۲۸. ارزان مک‌مولین، «ارزش‌ها در علم»، ترجمه حسین قلی‌پور، روش‌شناسی علوم انسانی، ش. ۵۰ (۱۳۸۶): ۱۷۵-۱۹۱.

۲۹. لغت‌نامه دهخدا، ذیل «ارزش».

۳۰. محمدعلی مظاهری، «حفاظت و ساماندهی بافت‌های بالارزش روستایی»، مسکن و انقلاب، دوره ۱، ش. ۹۳ (۱۳۸۰): ۶۱-۷۲.

۳۱. محسن سرتیپی‌پور، آسیب‌شناسی معماری روستایی به‌سوی سکونتگاه مطلوب (تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۸).

32. <http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/cemat/Versio nGuide/Anglais.pdf>. Council of Europe. (2003), European Rural Heritage Observation Guide, Ljubljana.

جدول ۱، ارزش‌های شناسایی‌شده
بر مبنای تجربه‌های پژوهشی،
تدوین: نگارندگان.

نگارندگان در تحقیق حاضر از روستاهای بالارزش، برخوردار
روستا از اصالت در ابعاد کالبدی و فراکالبدی است.
با توجه به اینکه (۱) واژگان ارزش تعابیر متفاوتی را شامل
می‌شود و گاه ممکن است در ابعاد کالبدی و فراکالبدی کاربردی
باشد و (۲) ارزیابی واژگان ارزش ممکن است زمینه برداشت‌های

و طبیعی، معماری روستایی، تولیدات محلی و روش‌ها، و دانش
بومی را در بر می‌گیرد.^{۳۲} با توجه به مطالعات صورت گرفته، در
«جدول ۱» خلاصه‌ای از ارزش‌های میراث معماری و روستایی
شناسایی‌شده آمده است.
همانطور که در بخش مقدمه و بیان مسئله ذکر شد، تعریف

حوزه	منبع	ارزش‌ها
ارزش‌های میراث معماری	Mehdizadeh Saradj, Fatemeh, "Prioritization of Historic Buildings Based on Their Values". <i>International Journal of Architectural and Urban Planning</i> , 0 (2011): 2.	ارزش فرهنگی، ارزش معماری، ارزش تاریخی، ارزش سن و قدمت، ارزش ساختاری، ارزش اقتصادی، ارزش استفاده، ارزش زیبایی‌شناختی، ارزش نمادین، ارزش اجتماعی، ارزش باستان‌شناختی، ارزش آرشئویی و اسنادی و پژوهشی، اصالت، ارزش منظر و بافت.
ارزش‌های میراث معماری (کالبدی و معنایی)	طاهر طلوع‌دل و کمالی تبریزی، «پیشنهاد مدلی برای بررسی حفاظت پایدار (کالبدی - معنایی) میراث معماری ایران».	ارزش میراثی، ارزش معنوی، ارزش ذاتی، ارزش علمی، ارزش معماری، ارزش مکانی، ارزش استفاده، ارزش کاربردی، ارزش نمادین، ارزش وجودی، ارزش جهانی، تعلق مکانی، ارزش نادر بودن، ارزش‌های متناقض، ارزش توارث، ارزش انتخاب، ارزش انسانی، ارزش تجاری، ارزش درون‌گرایی، ارزش فردی، ارزش جمعی، ارزش آموزشی، سرمایه اجتماعی، ارزش تجسمی، ارزش تفریحی، ارزش سیاسی، ارزش جامعه، ارزش تفکرات زمانه، ارزش ابهت، ارزش اقتدار، ارزش‌های اکتسابی، ارزش احساسی، ارزش خاص بودن، ارزش زمان سفر، ارزش اهداکننده، ارزش تخریب، میراث ناخواسته، ارزش سنتی، ارزش بازرگانی، ارزش نیابتی، ارزش باستان‌شناسی، ارزش اخلاقی، ارزش قدمتی، ارزش گردشگری، ارزش منظرگاهی، ارزش سکونتی، ارزش بازگشت‌پذیری، ارزش روان‌شناسی.
ارزش‌های میراث معماری	اصلانی، شهریاری، و ذبیحی، «اولویت‌بندی جاذبه‌های گردشگری شهر یزد بر مبنای تحلیل امکان‌سنجی توسعه»، ۲.	ارزش فرهنگی - ارزش معماری: مصالح، همسایگی‌های بنا، ارزش‌های پیرایشی، تناسب موجود در بنا، تناسب توده و فضا، سبک خاص بنا، دکوراسیون و تزئینات. ارزش تاریخی - ارزش کمیابی و یگانگی - ارزش قدمت: مقاومت و پابرجایی بنا در طول زمان. ارزش سازه ای: مهارت‌ها و روش‌های استادانه در ساخت بنا، جزئیات و مصالح، تکنیک‌ها. ارزش اقتصادی: توانایی در جذب توریست، سود روزانه حاصل از بنا. ارزش مورد استفاده قرار گرفتن: بنا تناسب کاربری‌های جایگزین با کاربری‌های اولیه بنا. سایر ارزش‌ها: زیبایی، نمادین بودن بنا، ارزش اجتماعی، ارزش باستان‌شناسی، ارزش اطلاعات بایگانی‌شده، ارزش اهمیت داشتن و اصلیت بنا، اسرارآمیز بودن، استنادات و تحقیقات صورت گرفته راجع به بنا، ظرافت ناشی از کنار هم قرار گرفتن ابنیه.
ارزش‌های میراث معماری	قلعه‌نویی، پیربابایی، سلطان احمدی، و محسن حقیقی، «بررسی اولویت‌بندی ارزش‌های میراث معماری و شهرسازی مجموعه میدان نقش جهان اصفهان».	ارزش‌های اجتماعی - فرهنگی، نمادین، تفریحی، هویتی، تداوم خاطرات جمعی، وحدت در عین تنوع، ارزش‌های علمی - کاربردی، فنی و ساختاری، اقتصادی، آموزشی، کارکردی، قومی، سیاسی، بوم‌شناختی، اسنادی، گردشگری، معماری. ارزش‌های تاریخی: ناشی از قدمت، ندرت، باستان‌شناختی. ارزش‌های احساسی: مذهبی، زیبایی‌شناختی، اعجاب.
ارزش‌های میراث فرهنگی و تاریخی	نژادابراهیمی و همکاران، «ارزش و ارتباط آن با رویکرد مداخله در آثار فرهنگی تاریخی».	ارزش‌های با ماهیت کاربردی: ارزش آموزشی، ارزش گردشگری، ارزش اقتصادی، ارزش فنی - ساختاری، ارزش تاریخی، ارزش هنری. ارزش‌های با ماهیت معنوی: ارزش سیاسی، ارزش اجتماعی، ارزش عاطفی، ارزش فرهنگی، ارزش هویتی.
ارزش‌های روستایی	صادق احمدی، <i>تداوم حیات روستا، تدوین اصول و مبانی نظری منشور حفاظت از ارزش‌های روستایی</i> .	میراث زنده، شیوه زندگی، پایداری، منظر فرهنگی، میراث ناملموس، بوم‌زادی، مکان و روح مکان، میراث کشاورزی معرفی نموده و ارزش‌های روستایی بر مبنای تلقی کیفی حیات: ارزش تولیدمندی، ارزش خانواده‌محوری، ارزش مقیاس انسانی و کوچک، ارزش‌های معماری ویژه روستا، ارزش بی‌پیرایگی و سادگی، ارزش هماهنگی با طبیعت، ارزش همیاری و پیوستگی اجتماعی.
ارزش‌های روستایی شناسایی‌شده	سامه و باباخانی، «مفهوم ارزش و مبانی سنجش آن در بافت‌های روستایی».	ارزش اجتماعی: ارزش آیین‌های اجتماعی، ارزش اعتبار اجتماعی، ارزش پیام اجتماعی، ارزش تعلق به اجتماع. ارزش تاریخی: ارزش باستان‌شناختی، ارزش قدمت و دیرینگی، ارزش مفاهیم تاریخی، ارزش هویت تاریخی. ارزش عاطفی و احساسی: ارزش اعجاب، ارزش هیجانی، ارزش یادمانی، ارزش نمادین. ارزش علمی: ارزش آموزشی، ارزش اسنادی، ارزش پژوهشی، ارزش فنی. ارزش فرهنگی: ارزش اسطوره‌ای، ارزش تداوم فرهنگی، ارزش دینی و اعتقادی، ارزش سنتی. ارزش کاربردی: ارزش اقتصادی، ارزش سیاسی، ارزش کاربری، ارزش کارکردی. ارزش محیطی و منظرین: ارزش بوم‌شناختی، ارزش تمایز محلی، ارزش طبیعی، ارزش شهری. ارزش هنری: ارزش زیباشناختی، ارزش معمارانه، ارزش ندرت، ارزش نمایندگی، ارزش هماهنگی.

۳۳. عباس سعیدی، برنامه‌ریزی کالبدی فضایی در راستای توسعه پایدار منظومه‌های روستایی شهری (تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۹۹).

۳۴. اکبر زرگر، درآمدی بر شناخت معماری روستایی ایران (تهران: دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶).

۳۵. حمید محمدی، راهنمای توسعه‌ی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی منطقه البرز جنوبی (تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۹۹).

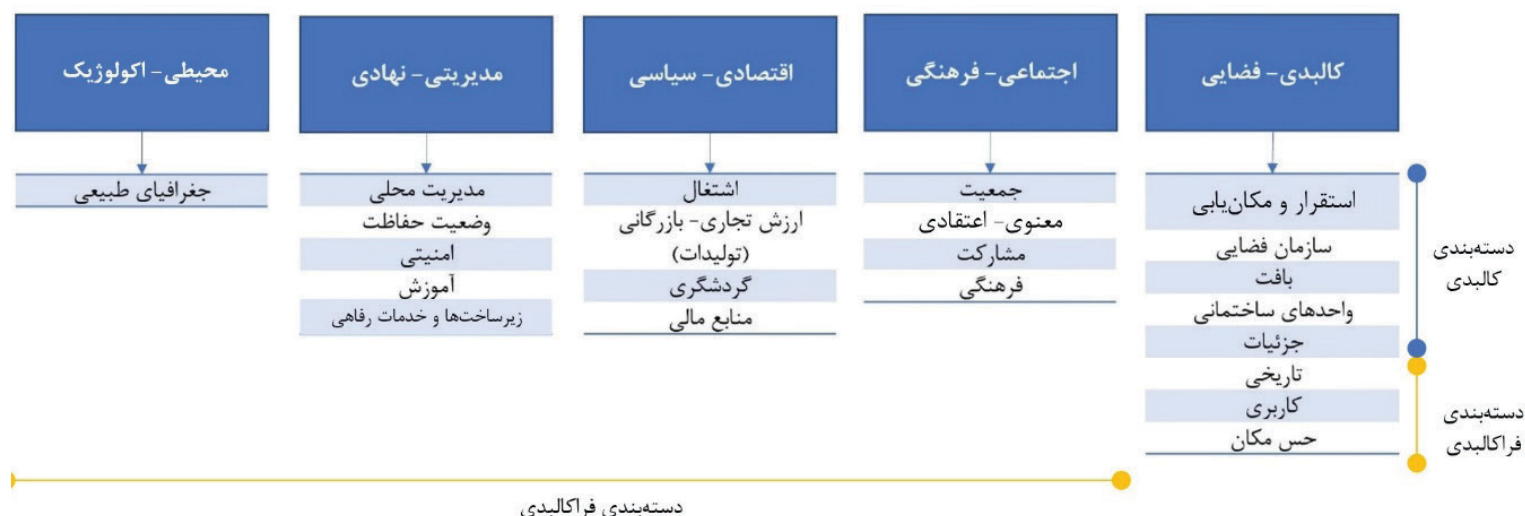
ت ۳. دسته‌بندی‌های کلی معیارها، طرح: نگارندگان.

متفاوت از آن واژه راه، حین ارزیابی، برای فرد ارزیاب ایجاد کند؛ لازم است ارزش‌ها تحلیل و به معیارهای قابل‌ارزیابی تبدیل شوند. برای اینکه بتوان تحلیلی در همه ابعاد انجام داد، ابعاد گوناگون باید به‌دقت دسته‌بندی شوند تا موردی از نظر دور نماند. بر این اساس در ادامه، با مرور مبانی، معیارها دسته‌بندی شدند.

۳.۳. مبانی دسته‌بندی معیارها و شاخص‌ها

از دیدگاه سعیدی،^{۳۳} مطالعات روستایی در دسته‌های کالبدی - فضایی، اجتماعی - فرهنگی، اقتصادی - سیاسی، مدیریتی - نهادی، و محیطی - اکولوژیک قرار می‌گیرد. این محقق ضوابط مکان‌یابی را نیز به موارد محیطی - اکولوژیک، اجتماعی - اقتصادی، حقوقی، سیاسی - اداری، فضایی - کارکردی تقسیم‌بندی کرده است. زرگر^{۳۴} مقیاس‌های کلان تا خرد کالبد روستایی را به‌ترتیب استقرار و مکان‌یابی، سازمان فضایی، بافت پُروستا، واحدهای ساختمانی، و جزئیات می‌داند. در پژوهش محمدی^{۳۵} مطالعات روستایی در دسته‌های

مطالعات عمومی، شکل‌شناسی، سازمان فضایی، نظام کاربری اراضی، نظام محلات، نظام شبکه معابر، سیما و منظر (چشم‌انداز، سازمان بصری، کیفیت معماری)، و کاربرد مصالح قرار گرفته است. احمدیان و محمدی^{۳۶} برخی روستاها را مطالعه کردند و نظام‌های بررسی‌شده در پژوهش آنها در دسته‌های مطالعات عمومی، وجه تسمیه، شبکه معابر، نظام و مراکز محلات، نظام کاربری‌ها، نحوه ترکیب فضاها، نظام استفاده از آب، نظام دفع آب‌های سطحی، الگوی نظام تفکیک قطعات (با تأکید بر واحدهای مسکونی)، الگوی فضای سبز و ترکیب آن با بافت سکونت، عناصر کالبدی مرتفع و شاخص، الگوی توسعه روستا در دوره‌های گوناگون، و شناسایی عناصر تاریخی و معرف سکونت قبلی قلمداد شده است. عنایتانی و جوانشیری^{۳۷} دیدگاه‌های مطرح‌شده در زمینه مطالعه سکونتگاه‌های روستایی را به پنج دسته اصلی تقسیم کرده‌اند که شامل نظریه‌های سیاسی، برنامه‌ریزی، اجتماعی، اقتصادی، و شکلی می‌شود. حناچی و همکاران^{۳۸} معیارها و شاخص‌های انتخاب روستاهای دارای بافت باارزش را این‌گونه برشمرده‌اند: شاخص کالبدی،

۴.۳. فراوانی مؤلفه‌های کلیدی استخراج‌شده از دیدگاه نظریه‌پردازان، منشورها، بیانیه‌ها

بر اساس دسته‌بندی‌های کلی مستخرج از بخش پیشین، مؤلفه‌های کلیدی از دیدگاه نظریه‌پردازان، منشورها، و بیانیه‌ها با روش کدگذاری کیفی، شناسایی و ارزیابی و تحلیل شده که فراوانی آن در «جدول ۲» آمده است.

در بخش‌های بعدی، مؤلفه‌های کلیدی شناسایی‌شده تحلیل و کاربرد آنها، در ابعاد کالبدی و فراکالبدی، و همچنین معیارهای سنجش آنها شناسایی می‌شود. مراجع و استناد تحلیل‌ها در مورد هریک از مؤلفه‌های کلیدی در جدول همان بخش می‌آید.

شاخص تاریخی، شاخص فرهنگی-اجتماعی، شاخص اقتصادی، شاخص زیست‌محیطی، و شاخص اولویت‌دهنده. پورجوهری^{۳۹} معیارهای ارزیابی و مقایسه طرح‌های بهسازی بافت‌های باارزش روستایی را به دسته‌های ریخت و منظر، فضایی، عملکردی، اجتماعی، منظر ذهنی، زمان، اقلیم، و زمینه تقسیم کرده است. با مرور انواع دسته‌بندی‌های صورت‌گرفته در پژوهش‌های گوناگون، در پژوهش حاضر، دسته‌بندی معیارها به‌صورت «ت ۳» تعریف می‌شود.

۳۶. رضا احمدیان و حمید محمدی، *بافت‌شناسی روستایی کشور: معیارهای عام شکل‌گیری عنصر کالبدی روستایی (تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۸۸).*

۳۷. علی‌اکبر عنابستانی و مهدی جوانشیری، *برنامه‌ریزی کالبدی سکونتگاه‌های روستایی در ایران (بجنورد: انتشارات جهانی، ۱۳۹۳).*

۳۸. پیروز خنچی، فاطمه همتیان، و علی‌اکبر کوششگران، *حفاظت و توسعه در بافت‌های باارزش روستایی (تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۹۰).*

۳۹. امیرحسین پورجوهری، *تجارب و رویکردهای مرمت و احیاء روستاهای تاریخی در ایران و جهان (تهران: بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، ۱۳۹۸).*

جدول ۲. فراوانی مؤلفه‌های کلیدی از دیدگاه منشورها، بیانیه‌ها و نظریه‌پردازان، تدوین: نگارندگان.

دسته‌ها	دسته‌بندی	مؤلفه‌های کلیدی	منشورها، بیانیه‌ها	دیدگاه نظریه‌پردازان
دسته کالبدی	کالبدی - فضایی	اصالت	۸	۳
		تداوم	۷	۳
		یکپارچگی	۶	۳
		زیبایی‌شناسی	۲	۳
		تناسبات	۱	۱
دسته فراکالبدی	کاربری و تاریخی	کیفیت	۴	۱
		اصالت	۱	۱
		مفهوم حس مکان	۲	-
		هویت تاریخی و ذاتی	۱۳	۲
		تداوم	۵	۶
	اجتماعی - فرهنگی	یکپارچگی	۲	۱
		اهمیت اجتماعی	۱۶	۴
		اهمیت فرهنگی	۹	۳
	اقتصادی - سیاسی	اهمیت اقتصادی	۱۵	-
		اهمیت آموزش	۷	-
دسته فراکالبدی	مدیریتی - نهادی	اهمیت مدیریت	۴	۱
		اهمیت علمی	-	۱
	زیست محیطی - اکولوژیک	اهمیت منظرهای طبیعی و تنوع‌های زیستی	۴	-

۴. تحلیل

۴.۱. تحلیل مؤلفه‌های کلیدی کالبدی

تحلیل مؤلفه‌های کلیدی برگرفته از منشورها، بیانیه‌ها، و دیدگاه صاحب‌نظران (جدول ۳):

اصالت: عبارت است از بقای بنای معاصر برای نسل کنونی و نسل‌های آینده، که حقیقتی عاری از انحراف و جنبه‌ای مهم در ارزیابی ذخایر میراث فرهنگی محسوب می‌شود. همچنین به نگهداری الگوهای ابنیه و معماری روستایی در بستر اصیل آن، شخصیت کلی، و سازمندی بافت اشاره دارد. مؤلفه‌های تبیین‌کننده اصالت شامل اصالت‌مندی تاریخی و اسنادی، اصالت‌مندی فرهنگی و اجتماعی، ارزش‌های هنری و خلاقیت

می‌شوند. ازاین‌گذاشته، این موارد (۱) اصالت در طراحی، (۲) اصالت در مصالح، (۳) اصالت در ساخت، (۴) اصالت در نحوه استقرار اثر در محیط (زمینه) مبنای سنجش اصالت مکان معرفی شده است.

هویت: در تحلیل هویت، به اهمیت هویت در حفاظت و تأکید بر باززنده‌سازی کالبدی و اجتماعی در شهرها و روستاها، به‌همراه حفاظت از هویت و ساختار ابنیه تاریخی و اهمیت حفظ هویت ذاتی و درونی در مداخلات، و احترام به دوره‌های تاریخی گوناگون اشاره شده است که از طریق ارزیابی رعایت سلسله‌مراتب مکانی - تلفیق و انطباق - توازن عملگرایی تعادل مقیاس انسانی سنجیده می‌شود.

دسته‌ها	دسته‌بندی	مؤلفه‌های کلیدی	منشورها، بیانیه‌ها	دیدگاه نظریه‌پردازان
دسته کالبدی	اصالت	اصالت	راهنمای دیدبانی میراث روستایی اروپایی ۲۰۰۳، بزرگداشت محوطه‌ها و یادمان‌ها - ایکوموس ۱۹۹۹، کنگره‌های ادواری سیام ۱۹۷۲، سند نارا ۱۹۹۴، اولین نشست کمیته میراث جهانی در پاریس ۱۹۷۸، منشور واشنگتن ۱۹۸۷، والتا ایکوموس ۲۰۱۱، کنگره ونیز یونسکو ۱۹۶۴.	یوکا یوکیلهتو، آرانوز، الکساندر
			راهنمای دیدبانی میراث روستایی اروپایی ۲۰۰۳، بیانیه درسدن - ایکوموس ۱۹۸۲، منشور ایکوموس کیک ۲۰۰۸، منشور بورا ۱۹۹۶، منشور اروپایی برای مناطق روستایی ایکوموس ۱۹۹۶	کامیلوسیت
			-	کوبین لینچ، لئوناردو بنه ولو
	کالبدی - فضایی	الف) استفاده از کالبد سنتی و رواج داشتن سبک زندگی سنتی در آن ب) الگوی سنتی و محلی (قواعد سنتی ساخت) معماری سنتی پ) دانش بومی	توصیه‌نامه میراث معماری روستایی اروپا ۱۹۷۹	کالوین
			توصیه‌نامه نابروبی ۱۹۷۶، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲، بیانیه تلکس کالا 1982 (Tlaxcala)	-
			راهنمای دیدبانی میراث روستایی اروپایی، قطعنامه همایش پاریس ۲۰۱۱	یوکا یوکیلهتو، میریام کلاویر، دونل و ترنر
			اصول والتا ۲۰۱۱، بیانیه پوایلا ۲۰۰۱، راهنمای دیدبانی میراث روستایی اروپایی ۲۰۰۳، ایکوموس آمریکا ۱۹۹۶، منشور میراث ساخته بومی، مکزیکو ۱۹۹۹، شورای اروپا ۱۹۷۵	لوتیس مامفورد، کروجه، جولیو کارلو آرکان
دسته کالبدی	کیفیت	زیبایی‌شناسی تناسبات کیفیت	منشور بورا ۱۹۹۶، توصیه‌نامه میراث معماری روستایی اروپا ۱۹۷۹	راب کریر
			بیانیه تلکس کالا 1982 (Tlaxcala)	-
			معاهده میراث معماری اروپا ۱۹۸۵، توصیه‌نامه میراث معماری روستایی اروپا ۱۹۷۹	-

جدول ۳. ارجاعات مؤلفه‌های کلیدی کالبدی بر اساس منشورها، بیانیه‌ها، و دیدگاه نظریه‌پردازان، تدوین: نگارندگان.

رنگ، مقیاس، و مواد) ممکن است.

تناسبات: در تحلیل «تناسبات»، به مقیاس درخور زندگی اشاره شده است که در سنجش آن باید مقیاس انسانی، سازگاری با وضع موجود، هماهنگی کلی و فضایی، پیوستگی فضای جدید با قدیم، و تنوع همراه با نظم هندسی در کالبد در نظر گرفته شود.

کیفیت: در تحلیل «کیفیت»، به اهمیت کیفیت زندگی طبیعی و ضرورت نگهداری بنا، و مجموعه یا بافت شهری دارای کیفیت بالا اشاره شده که سنجش آن در کالبد، با ارزیابی ایمنی بنا و استحکام آن، انجام‌پذیر است.

۲.۴. تحلیل مؤلفه‌های کلیدی فراکالبدی

در این بخش، مؤلفه‌های فراکالبدی کلیدی از متن منشورها، بیانیه‌ها و دیدگاه نظریه‌پردازان، که با روش کدگذاری کیفی شناسایی شد، ارزیابی و تحلیل شده و فراوانی آنها، با استناد به منابع، در جدول‌ها آمده است.

۱.۲.۴. تحلیل مؤلفه‌های کلیدی کاربری و تاریخی

در تحلیل مفهوم «اصالت»، به وجوه اصالت میراث ناملموس اشاره شد که در ارتباط با مفاهیم ارزشی و فرهنگی قرار دارد و با تحلیل این مفاهیم می‌توان آنها را سنجید. با مفاهیم مرتبط با «حس مکان»، میراث روستایی عامل پیوند نسل‌ها و تقویت‌کننده احساس تعلق و هویت مردمان روستا قلمداد و بر

تداوم: در تحلیل این مورد، به تداوم الگوی سنتی و محلی (قواعد سنتی ساخت) معماری سنتی و مقاومت در مقابل تغییر الگوی سکونت‌ی ساکنان اشاره شده و مبنای سنجش آن رعایت الگوی سنتی در نوسازی بافت، تداوم مصالح، و روش‌ها در شکل بومزاد و بهبود کالبد و به‌دنبال آن، بهبود شرایط زیست ساکنان معرفی شده است. در تعریف تداوم دانش بومی، به ضرورت زنده نگه‌داشتن روش‌ها و دانش بومی در حفظ، تغییر دادن، و به‌روز کردن محصولات، الگوی سنتی سکونت، روش‌های سنتی تولید و استفاده از انرژی، در کالبد نگهداری و بازگرداندن مهارت‌های استفاده و تولید انرژی به‌روش‌های سنتی، پایدار و محلی، و سبک ساخت‌وساز برگرفته از شیوه زندگی اشاره شده است.

یکپارچگی: تحلیل «یکپارچگی» به‌صورت پیوستگی و ماهیت همه عناصر ملموس و ناملموس، حفظ وحدت چشم‌انداز معماری بافت، هماهنگی میان ابنیه، محیط‌زیست و منظر تعریف شده است که می‌توان آن را بر اساس انسجام سبک، فرم و ظاهر، مشخصه محلی یا منطقه‌ای قابل تشخیص همخوان با محیط، همچنین انطباق معماری معاصر با بافت کهن، یکپارچگی عملکردی - اجتماعی، یکپارچگی ساختاری - تاریخی، یکپارچگی بصری - زیبایی‌شناختی، و یکپارچگی ساختار طبیعی و فرهنگی در منظر ارزیابی کرد. در «زیبایی‌شناسی»، به حفظ کیفیت زیبایی‌های طبیعی و فرهنگی اشاره شده که سنجش آن طبق موقعیت‌های بصری مناسب (شکل، بافت،

دسته‌ها	دسته‌بندی	مؤلفه‌های کلیدی	منشورها، بیانیه‌ها	دیدگاه نظریه‌پردازان
دسته فراکالبدی	کاربری و تاریخی	اصالت	مجمع صیانت میراث ناملموس ۲۰۰۳	استول
		مفاهیم حس مکان	منشور میراث روستایی اروپا ۲۰۱۲، بیانیه روتنبرگ ۱۹۷۵	-
		تداوم	منشور آتن ۱۹۳۱، معاهده حفظ میراث و فرهنگ جهانی - یونسکو ۱۹۷۳، کنفرانس ونیز، یونسکو ۱۹۶۴، کنفرانس‌های ادواری سیام ۱۹۷۲، بیانیه آمستردام ۱۹۷۵	لودویکو کوارونی، گوستاو جیووانی، کامیلو بویی تو، اوژن ویوله لودوک
		یکپارچگی	بیانیه بوداپست ۱۹۷۲، منشور بور ۱۹۹۶	راب کریر

جدول ۴. ارجاعات مؤلفه‌های کلیدی فراکالبدی بر مبنای منشورها، بیانیه‌ها و دیدگاه نظریه‌پردازان، تدوین: نگارندگان جمعیت‌شناسی محدوده مورد مطالعه.

سنجش آن با ارزیابی وضع موجود کاربری‌ها و بررسی میزان ارتباطشان با کاربری‌های اصلی خود ممکن می‌شود.

۲.۲.۴. تحلیل مؤلفه‌های کلیدی اجتماعی فرهنگی

در تحلیل «اهمیت اجتماعی»، به این موارد پرداخته شده است: اهمیت هویت اهالی روستا، قابلیت پذیرش و مشارکت جمعی، حمایت از میراث باستانی محلی و بومی و مدیریت آن، مشارکت گروه‌های محلی و افراد بومی در برنامه‌های گردشگری و مرمت برای تعامل میان ابعاد جهانی گردشگری و مجموعه میراث‌های فرهنگی، مشارکت مردمی و گروه‌های اجتماعی در حفاظت از روستا، شناخت ارزش میراث فرهنگی از طریق مشورت با افراد مسئول، برنامه‌ریزی و اتخاذ تصمیم‌هایی برای حفظ میراث و ارزش‌های آن، حق شکل دادن به انجمن‌های حمایتی و ارتقای میراث فرهنگی، تأکید بر حقوق بشر به مفهوم حق مشارکت آزادانه در فعالیت‌های فرهنگی جامعه، جلوگیری از جابه‌جایی افراد بومی منطقه، به‌ویژه افراد آسیب‌پذیر، و

حفظ آنها تأکید می‌گردد. طبق این مفاهیم، این کار با عرضه راهبردها و معیارهای مورد نیاز به منظور تقویت احساس مباهات در میان ساکنان شهرهای تاریخی و افزایش مسئولیت‌پذیری مسئولان دولتی و ساکنان با هدف حفظ جنبه‌های مثبت و ارزش‌های بافت کهن ممکن می‌شود و معیارهای سنجش آن را می‌توان با ارزیابی دیدگاه‌های ساکنان، اهالی، و مسئولان بررسی کرد.

تحلیل «تداوم در کاربری» به بهبود کارکرد، بهبود کالبد فضا و کارکرد و تداوم کاربری تاریخی و کاربری‌های بافت قدیم و همچنین اعطای کاربری به بناهای تاریخی روستا، به منظور تداوم حیات کالبد و بافت آن، اشاره دارد و سنجش این موارد از طریق ارزیابی وضعیت فعلی کاربری‌ها و نوع آنها امکان‌پذیر است. همچنین در این زمینه، به بازنده‌سازی ابنیه یا بافت با عملکرد مناسب، تعیین خط‌مشی حفاظتی بر اساس سازگاربودن کاربری با مکان تاریخی و احیای بافت‌های کهن شهری و انطباق با کاربری‌های جدید اشاره شده است که

دسته‌ها	دسته‌بندی	مؤلفه‌های کلیدی	منشورها، بیانیه‌ها	دیدگاه نظریه‌پردازان
دسته فراکالبدی	اجتماعی - فرهنگی	هویت اجتماعی	بیانیه فلورانس ۲۰۱۴، میراث روستایی اروپا ۲۰۱۲	-
		قابلیت پذیرش و مشارکت جمعی	بیانیه لوزان ۱۹۹۰، بیانیه مکزیکوسیتی ۲۰۰۰، توصیه‌نامه نایروبی ۱۹۷۶، منشور کراکف ۲۰۰۰، منشور فاس ۱۹۹۳، راهنمای دیدبانی میراث روستایی اروپایی ۲۰۰۳، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲، بیانیه استکهلم ۱۹۹۸، بیانیه ایکوموس ۱۹۹۸، بیانیه هوی آن ۲۰۰۳، ایکوموس نیوزلند ۲۰۱۰، یازدهمین اجلاس یونسکو ۱۹۶۸، بیانیه مونترال ۲۰۰۳	کنستانتین دوکسیادس، کریستوفر الکساندر
		جمعیت	توصیه‌نامه نایروبی ۱۹۷۶	لویس مامفورد
	هویت تاریخی و ذاتی	آداب‌ورسوم و آیین‌ها، باورها و تصورات محلی	منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس ۱۹۹۹، منشور بورا ۱۹۹۶، سند نارا ۱۹۹۴، نوزدهمین مجمع عمومی ایکوموس دهلی نو ۲۰۱۷، منشور اولیه بورا ۱۹۸۱، منشور نهایی بورا ۱۹۹۹-۲۰۰۲، منشور ایکوموس ۲۰۰۲، بیانیه جیان ۲۰۰۵، سن آنتونیو ۱۹۹۶، راهنمای اروپایی CEMAT میراث روستایی ۲۰۰۳	تری فارل، چارلز جنکر، الدوراسی
			میراث ساخته‌های بوم‌زاد ۱۹۹۹، منشور اولیه بورا ۱۹۸۱، سند نارا ۱۹۹۴، منشور نهایی بورا ۱۹۹۹-۲۰۰۲، منشور اروپایی برای مناطق روستایی ایکوموس ۱۹۹۶	-

جدول ۵. ارجاعات مؤلفه‌های کلیدی فراکالبدی براساس منشورها، بیانیه‌ها و دیدگاه نظریه‌پردازان، تدوین: نگارندگان.

متعادل کردن جمعیت در بافت قدیم.

تحلیل «اهمیت فرهنگی» به هویت بخشی اثر با تأکید بر بستر فرهنگی، حفاظت یا بازیابی نقش فرهنگی یک مکان، در نظر گرفتن همه جنبه های فرهنگی مکان، نمایش ارزش های فرهنگی، احترام به تنوع فرهنگی و تاریخی اثر و مهارت های زندگی، و اولویت دادن بیشتر به سنت ها و الگوها و ارزش های معنوی به جای حفاظت جنبه های کالبدی اشاره دارد و زبان های بومی رایج در آنها و میراث غذایی محلی نشان دهنده هویت تاریخی روستاها دانسته می شود. در این تحلیل، بناهای تاریخی دربرگیرنده خاطرات نسل های گذشته شمرده می شوند که سنجش آنها با بررسی فرهنگ، رسوم فرهنگی، آیین های زنده، اعتقادات، مهارت ها و میراث محلی امکان پذیر است. (جدول ۵)

کشاورزی سنتی، جنگل ها و گیاهان بومی، تقویت اقتصاد محلی و مشاغل و حرفه های وابسته به میراث روستایی مهم دانسته شده است. تحلیل گردشگری نیز بر این موارد تأکید دارد: گردشگری بومی و بین المللی و ارتقای گردشگری، شناخت نقاط قوت و برنامه ریزی گردشگری، آموزش اقتصاد محلی مرتبط با گردشگری، احیای کالبد و توسعه پایدار، منفعت برنامه های حفاظت و گردشگری برای جوامع میزبان، بازیافت سریع سرمایه و منابع مالی با تکیه بر بعد اقتصادی گردشگری، افزایش جاذبه دارایی های فرهنگی در زمینه صنعت گردشگری، و حفظ نقاط جاذب گردشگری و بهره برداری بهینه از آنها و اقدامات زیرساختی با توجه به ارزش های تاریخی و هنری. (جدول ۶)

۳.۲.۴. تحلیل مؤلفه های کلیدی اقتصادی سیاسی

در تحلیل «اهمیت اقتصادی»، نقش اقتصادی روستا، ارزش اقتصادی مناظر زراعی، شیوه های کاربری اراضی، شیوه های

۴.۲.۴. تحلیل مؤلفه های کلیدی مدیریتی نهادی

در تحلیل «اهمیت آموزش و ارزش های علمی میراث»، آموزش مهارت هایی در زمینه میراث روستایی، تلاش برای

دسته ها	دسته بندی	مؤلفه های کلیدی	منشورها، بیانیه ها	دیدگاه نظریه پردازان
دسته فراکالبدی	اقتصادی - سیاسی	اهمیت اقتصادی	توصیه نامه میراث معماری روستایی اروپا ۱۹۷۹، یادنامه وین ۲۰۰۵، منشور اروپایی برای مناطق روستایی ایکوموس ۱۹۹۶، قطعنامه همایش پاریس ایکوموس ۲۰۱۱، منشور کراکف ۲۰۰۰، میراث روستایی اروپا ۲۰۱۲	-
		گردشگری	بیانیه مکزیکوسیتی ۱۹۹۹، منشور کراکف ۲۰۰۰، منشور اروپایی برای مناطق روستایی ایکوموس ۱۹۹۶، بیانیه هوی آن ۲۰۰۳، بیانیه سنول ۲۰۰۵، قطعنامه برگن ۱۹۹۹، منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس ۱۹۹۹، کیوتو ایکوموس ۱۹۶۷	-

جدول ۶ (بالا). ارجاعات مؤلفه های کلیدی فراکالبدی طبق منشورها، بیانیه ها و دیدگاه نظریه پردازان، تدوین: نگارندگان.

دسته ها	دسته بندی	مؤلفه های کلیدی	منشورها، بیانیه ها	دیدگاه نظریه پردازان
دسته فراکالبدی	مدیریتی - نهادی	اهمیت آموزش	راهنمای دیدبانی میراث روستایی اروپایی ۲۰۰۳، منشور اروپایی بر میراث روستایی برای توسعه پایدار سرزمینی ۲۰۱۲، دستورالعمل کلمبو ۱۹۹۳، سند نارا ۱۹۹۴، بیانیه سان آنتونیو ۱۹۹۶، بیانیه مکزیکوسیتی ۲۰۰۰، بیانیه ترینیدا ۱۹۸۲	-
		اهمیت مدیریت	مجمع عمومی ایکوموس دهلی نو ۲۰۱۷، منشور اولیه بورا ۱۹۸۱، بیانیه لوزان ۱۹۹۰، منشور فاس ۱۹۹۳	رنزو پیانو
		اهمیت علمی	-	برنارد فیلدن

جدول ۷ (پایین). ارجاعات مؤلفه های کلیدی فراکالبدی برطبق منشورها، بیانیه ها و دیدگاه نظریه پردازان، تدوین: نگارندگان.

۵.۲.۴. تحلیل مؤلفه‌های کلیدی زیست‌محیطی اکولوژیک

در تحلیل «اهمیت منظرهای طبیعی و تنوع‌های زیستی»، نقش تأثیرات زیست‌محیطی در معماری روستایی، حفاظت از زیبایی چشم‌اندازهای طبیعی شهری و روستایی، و توجه به نقش بین‌المللی زیستگاه‌ها، و تشویق دولت‌ها در حفظ و ثبت زیستگاه‌های تاریخی و طبیعی پررنگ شده است. (جدول ۸)

افزایش دانش و توجه جوانان و نسل آینده در حفاظت از ابنیه و مجموعه‌های تاریخی با آموزش‌های عملی و ارتقای سطح امور آموزشی و تربیتی، افزایش آگاهی و دانش جامعه درباره میراث فرهنگی، و آموزش درمورد معماری و شهرسازی بومی در دانشگاه‌ها مطرح شده است. تحلیل «اهمیت مدیریت» نیز به تدوین طرح‌های انعطاف‌پذیر در همه سطوح، سیستم‌های مدیریتی سنتی، توسعه سیاست‌گذاری و مدیریت مکان‌های ارزشمند، حمایت و مدیریت میراث باستانی محلی و بومی با مشارکت گروه‌های محلی و کاربرد شیوه‌های نوین مدیریتی و مشارکت شهروندان می‌پردازد. (جدول ۷)

دسته‌ها	دسته‌بندی	مؤلفه‌های کلیدی	منشورها، بیانیته‌ها	دیدگاه نظریه‌پردازان
دسته فراکالبدی	زیست محیطی - اکولوژیک	اهمیت منظرهای طبیعی و تنوع‌های زیستی	منشور گردشگری فرهنگی ایکوموس ۱۹۹۹، توصیه‌نامه میراث معماری روستایی اروپا ۱۹۷۲، توصیه‌نامه یونسکو ۱۹۶۲، معاهده حفظ میراث و فرهنگ جهانی، یونسکو ۱۹۷۳	-

جدول ۸ (بالا). ارجاعات مؤلفه‌های کلیدی فراکالبدی طبق منشورها، بیانیته‌ها و دیدگاه نظریه‌پردازان، تدوین: نگارندگان.

ت ۴ (پایین). سیر ساختار تحلیلی شناسایی معیارهای اثرگذار در شناخت روستاهای بارز، از ارزش تا معیار و شاخص. تدوین و پژوهش: نگارندگان.

نتیجه‌گیری

با توجه به تعدد روستاهای تاریخی و بارز در کشور، شناخت معیارهای جامع برای ارزیابی ارزشمندی روستاهای یکی از اقدامات ضروری محسوب می‌شود که هدف آن تعیین نوع ارزش، پیش‌از هرگونه اقدامات حفاظتی و مداخله در روستاهاست. در نگاهی گذرا، بدیهی بودن ارزشمندی برخی روستاها و امکان درک بسیاری از ظرفیت‌های آنها سبب می‌شود ارزیابی آثار کاری آسان جلوه نماید، اما درک ضرورت ارزیابی هدفمند، به‌منظور شناخت عمیق و تدوین راهکارهای مدیریتی و تخصیص امکانات موجود برای حفاظت شایسته آنها، پیچیدگی‌های این ارزیابی را آشکار می‌کند.

در این پژوهش تلاش کردیم، برای دستیابی به یک خط‌مشی بومی، به معیارهایی ثابت و درعین‌حال جامع برای

دسته‌بندی	دسته‌ها	ارزش	معیارها	شاخص‌ها
استقرار و مکانیایی - سازمان فضایی	اصالت در نحوه استقرار اثر در محیط	نحوه قرارگیری عناصر بافت	بیشتر بودن میزان سطح بافت تاریخی و واجد ارزش و نسبت آن با سطح کل بافت (میزان سلامت کالبدی بافت تاریخی در محدوده استقرار اصیل آن)	
	ارزش بوم‌شناختی	هماهنگی با محیط طبیعی پیرامون بافت تاریخی مختص به اقلیم روستا	تناسبات نوع بافت با اقلیم: گرم و خشک/ سرد و کوهستانی/ معتدل و مرطوب / گرم و مرطوب (نوع بافت، فرم بافت، جهت‌گیری)	
	ارزش تمایز محلی	ارتباط بافت و کالبد با بستر و طبیعت (نوع خاص بهره‌برداری از عناصر طبیعی)	وجود عناصر سازه‌ای مدیریت زندگی در شرایط سخت (فصول نامساعد و ...) - روش‌های سنتی تولید و استفاده از انرژی در کالبد	
			نوع خاص و سنتی بهره‌برداری از آب، باد، و خاک که دارای روش مناسب و بازدهی قابل‌توجه است (بهره‌گیری از اصول سنتی کشت و زرع و بهره‌برداری از آب‌های زیرزمینی (قنات)، بهره‌گیری از آب رود برای آسیاب‌های آبی و باد برای آسیاب‌های بادی و، مجاورت یا درهم‌تنیدگی بافت روستا با مزارع، باغ‌ها، زمین‌های کشاورزی، نهرها و رودها، و ...).	
کالبدی - فضایی	ارزش ندرت و تکرارناپذیری - ارزش نمایندگی	ارزش معیشتی کالبد	بناها و فضاها	برخوردار از نظام محله‌بندی (دارا بودن یک یا چند محله، مرکز محله)
				وجود فضاهای باز و پراهمیت درون محله‌ای به منظور اجتماع اهالی (وجود پاتوق، محل گردهمایی و مکان‌های فعالیت‌های جمعی در محله)
	ارزش هماهنگی و یکپارچگی - ارزش زیبایی‌شناسی	سیمای بافت	وجود فضاها و بناهای معیشتی بارانداز، انبار، خرمگاه، فضای نگهداری دام، طیور، و... در بافت	
			وجود کارگاه‌های سنتی و فعال تولید صنایع دستی و دیگر صنایع در بافت	
	ارزش زیبایی‌شناسی	نمای بافت	حفظ چشم‌اندازهای روستا به پیرامون: دید از روستا به اطراف	
			ترکیب سیمای بافت (منظره کلی و نمای عمومی روستا در ترکیب با محیط اطراف که از فاصله دور مشاهده می‌گردد) شامل تعادل در خط آسمان (ارتفاع بناها - تعداد طبقات - منظرهای طبیعی (کوه، درختان))	
	ارزش اصالت در ساخت و طراحی - ارزش هماهنگی و یکپارچگی	معیار	یکپارچگی در شکل ظاهری بافت تاریخی و بافت جدید (فرم، ارتفاع، مصالح (نوع مصالح، رنگ و بافت) و تزیینات سنتی در نما)	
			حفظ ویژگی‌های تاریخی الگوی دسترسی‌ها و ارتباط درون بافت و المان‌ها و عناصر معابر دسترسی سنتی (ارتباط از پشت بام، حیاط خانه بام، خانه دیگر، دربندها، و ...)	
			تقویت و تسهیل دسترسی‌های محلی با اقدامات عملی استاندارد در مرمت معابر سنتی (عدم عریض‌سازی معابر و خیابان‌کشی همراه با تخریب بافت)	
			قراردگیری در مسیر مهم جدید	
ارزش زیبایی‌شناسی	معیار	بالا بودن جمعیت مراجعه‌کننده به دلیل قرارگیری در مسیر پرتردد		
		زیبایی بصری مسیرهای دسترسی روستا		
		دسترسی‌پذیری: دسترسی مناسب و راحت به روستا (کیفیت جاده خاکی یا آسفالت، روشنایی، تابلوها و علائم، و ...)		
		کیفیت کالبد: سالم بودن بافت روستا و برخوردار از ایمنی در بافت تاریخی و بافت جدید (استحکام و بقای سازه) در طراحی، مواد و طرز ساخت		
واحد‌های ساختمانی	ارزش سازه	سازه	تناسبات معماری با اقلیم (وجود معماری بومی و الگوی سنتی ساخت (قواعد سنتی و روش‌های ویژه معماری بومی))؛ تأثیر عناصر اقلیمی بر سازه (تأثیر رطوبت بر نحوه ارتباط ساختمان روی زمین، تأثیر باران بر نوع بام، تأثیر باد بر نحوه استفاده از باد، سطوح و تعداد پنجره، جهت استقرار، نوع پلان، میزان استفاده از تهویه، تأثیر تابش و دما بر سایه‌بان، سطح شیشه‌خور پنجره، جهت استقرار، نوع پلان، نوع رنگ خارجی، انتقال حرارت مصالح)	
			یکپارچگی در الگوی سنتی ساخت بناها در بافت تاریخی و بافت جدید (پلان، احجام، تعداد طبقات، و ...)	
			استفاده از مصالح بوم‌آورد و سنتی	
			یکپارچگی مصالح در بافت تاریخی و بافت جدید	
جزئیات	ارزش زیبایی‌شناختی	جزئیات بافت و بنا	توجه به ظرائف معماری (عواملی مانند ایوان، بادگیر، ناودان، پله، ساباط، و ...)	

جدول ۹. ثبت معیارهای کالبدی به صورت نظام‌مند، تدوین: نگارندگان.

کمک به شناخت روستاهای باارزش دست یابیم. با این هدف، ابتدا مفهوم ارزش و انواع آن را جستجو کردیم. در پی شناخت ارزش‌های روستایی نیز، طیفی از ارزش‌ها را شناسایی کردیم و به مؤلفه‌های کلیدی مستخرج از دیدگاه نظریه‌پردازان، بیانیه‌ها، و منشورها دست یافتیم. درنهایت، با دسته‌بندی ابعاد گوناگون کالبدی و فراکالبدی روستایی و ارزش‌های مربوط به

هر بخش، به تحلیل و تعیین معیارها و شاخص‌های قابل‌ارزیابی برای هر دسته پرداختیم تا بتوانیم، به کمک آنها، روستاهای باارزش و نوع ارزشمندی آنها را شناسایی کنیم. درنتیجه، با تحلیل تأثیر ارزش‌ها و مؤلفه‌های کلیدی در موارد هر دسته، معیارها و شاخص‌های قابل‌ارزیابی استخراج و درمجموع، ۴۹ معیار و ۱۰۳ شاخص کالبدی و فراکالبدی شناسایی شد. هرچند

دسته‌بندی	دسته‌ها	ارزش	معیارها	شاخص‌ها
تاریخی - کاربری	تاریخی	ارزش قدمت و دیرینگی	قدمت تاریخی بافت روستا	دارا بودن قدمت تاریخی بافت روستا (بیش از ۵۰٪ بافت کالبدی دارای قدمت بیش از ۱۰۰ سال است)
				قرارگیری در مسیر مهم تاریخی
				وجود تک‌بناهای عمومی و تاریخی شامل مسجد، برج مقبره، امامزاده، حمام تاریخی، و ... و بناهای خصوصی شامل خانه‌های مسکونی تاریخی در بافت
				وجود بنای ثبت‌شده در فهرست آثار ملی
				وجود آثار استادکاران برجسته و بنام دارای روش، تزیینات شاخص
				وجود درخت کهن‌سال در روستا
				وجود کتیبه‌های تاریخ‌دار، قبرهای تاریخ‌دار و قدیمی، ذکر نام روستا در اسناد و کتب تاریخی، و ...
				پایتخت بودن آن منطقه و کانون سیاسی، فرهنگی، و ... در دوره‌ای تاریخی
				وقوع رخداد‌های مهم تاریخی و تأثیرگذار
				حفظ نام تاریخی روستاها و محله‌ها و بخش‌های مختلف آن (واژه‌ها و نام‌های منحصربه‌فرد که افراد از آنها برای برقراری ارتباط بین خود و اختصاص هویت به منطقه استفاده می‌کنند)
کاربری	کاربری	ارزش باستان‌شناختی	ارزش باستان‌شناسی	دارا بودن سایت‌ها و محوطه‌های باارزش باستانی، گورستان‌های تاریخی و ...
				دانش‌های مرتبط با کیهان، هنرهای نمایشی، و ...
		ارزش استفاده، ارزش عملکردی و کاربری	ارتباط بافت و کاربری	رعایت ارتباط میان بافت و کاربری (بافت جدید، کاربری جدید، بافت جدید، کاربری سنتی، بافت تاریخی، کاربری جدید، بافت تاریخی، کاربری سنتی)
				شگفتی در تجربه نخست مواجهه
	حس مکان	ارزش هیجان	تنوع و تأثیر بر تهییج بازدیدکنندگان	تمایل روستاییان به ادامه حضور و استفاده از بافت تاریخی
				تمایل به مراجعه مجدد گردشگران
		ارزش توارث	توانایی فضا در ایجاد حس خاص یا تعلق در افراد	تمایل به وصیت یک دارایی میراثی به نسل‌های آینده
				تمایل حفاظت و نگهداری از فرهنگ و مکان به ارث رسیده
		ارزش هویت تاریخی	وصیت	زادگاه بزرگان، محل دفن بزرگان، و ...
				دریافت حس خوب و آرامش از فضا و عدم ایجاد احساس رعب و وحشت، عدم ایجاد حس گم شدن در بافت
		ارزش زیبایی‌شناسی	بازدیدکنندگان	رضایت ساکنان
				برخوردار از زندگی رضایت بخش ساکنان در بافت تاریخی

جدول ۱۰. ثبت معیارهای فراکالبدی دسته‌بندی تاریخی کالبدی به صورت نظام‌مند، تدوین: جدول‌های ۱۰ تا ۱۴: نگارندگان.

در «جدول ۹» معیارها و شاخص‌های کالبدی، به‌صورت نظام‌مند و دسته‌بندی‌شده، تدوین شده‌اند که، چگونه از طریق تحلیل، شناسایی و به معیارهای قابل‌ارزیابی تبدیل شدند. اعتبارسنجی معیارهای تدوین‌شده، با پرسش‌نامه کیفی و مصاحبه با صاحب‌نظران حوزه روستا و میراث روستایی بررسی و صحت‌سنجی شد.

در مجموعه «جدول‌های ۱۰ تا ۱۴» معیارها و شاخص‌های فراکالبدی، که با تحلیل شناسایی و تبدیل به معیارهای قابل‌ارزیابی شدند، به‌صورت نظام‌مند و دسته‌بندی‌شده تدوین شده‌اند.

مطالعات نظری این پژوهش با رویکرد جامع‌نگرانه بود، با توجه به اینکه نگاه پژوهش حاضر معطوف به میراث روستایی است، بر آن بودیم تا ارزیابی جامع با محوریت میراث روستایی باشد. در «ت ۴» ساختار تحلیلی پژوهش و روند دستیابی به تحلیل و شناخت معیارهای اثرگذار در پژوهش حاضر مشاهده می‌شود؛ به‌طور نمونه، ارزش اصالت در تعاریف منشورها و دیدگاه نظریه‌پردازان چه تعبیرهایی دارد و حدود آن چیست. به‌علاوه، با کمک این تعبیرها، ارزش اصالت در کالبد و شیوه سنجش آن مشخص می‌شود.

دسته‌بندی	دسته‌ها	ارزش	معیارها	شاخص‌ها
جمعیت	جمعیت	ارزش سکونت	زیستن در روستا	تداوم زندگی در روستا و خالی از سکنه نبودن آن و مهاجرت حداقلی (جمعیت، گروه سنی جوان)
		ارزش زمان سفر	جمعیت فصلی	جریان داشتن زندگی در بافت تاریخی روستا
		ارزش خانواده‌محوری	زندگی جمعی	بازگشت مجدد ساکنین در ایام خاص و تعطیلات
		ارزش دینی و اعتقادات مذهبی	معماری متناسب با نوع فرهنگ و قومیت محل	تعاملات و ارتباطات خانوادگی و زندگی جمعی در یک محله و یا یک خانه
معنوی - اعتقادی	معنوی - اعتقادی	ارزش دینی و اعتقادات مذهبی	فرقه‌ها و مراسمات مذهبی خاص	بناهای مذهبی مختص به دین و مسلک و فرقه‌های اجتماعی
			فرقه‌ها و مراسمات مذهبی خاص	برگزاری مراسم مذهبی خاص در روستا
			فرقه‌ها و مراسمات مذهبی خاص	وجود عناصر مذهبی در مکان‌های مذهبی روستا
			فرقه‌ها و مراسمات مذهبی خاص	تأمیل به مشارکت فعال و داوطلبانه استادکاران و نیروهای محلی (اهالی روستا) در امر حفاظت از بافت تاریخی روستا (احیا و مرمت)
مشارکت	مشارکت	ارزش تعلق به اجتماع و فضا	حس مسئولیت به حفاظت	مشارکت فعال جوانان و ساکنین روستا در امور روستا و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی
			مشارکت اجتماعی - فرهنگی	مشارکت فعال جوانان و ساکنین روستا در امور روستا و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی
			مشارکت اجتماعی - فرهنگی	مشارکت فعال جوانان و ساکنین روستا در امور روستا و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی
			مشارکت اجتماعی - فرهنگی	مشارکت فعال جوانان و ساکنین روستا در امور روستا و فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی
فرهنگی	فرهنگی	ارزش سنت‌های فرهنگی	فرهنگ، باورها و تصورات محلی، آداب و رسوم و آیینها	رواج آداب‌ورسوم سنتی در روستا (ازدواج، حل مشکلات، مراسمات، و ...)
				رواج آیین‌های بومی و سنتی مربوط به مناسبت‌های مختلف
				رواج باورها و اعتقادات بومی و سنتی
				رواج و تداوم زبان و گویش محلی
فرهنگی	فرهنگی	ارزش تداوم فرهنگی	فرهنگ، باورها و تصورات محلی، آداب و رسوم و آیینها	بازی‌های محلی
				تولید و استفاده از لباس‌های سنتی
				برگزاری جشنواره‌های مرتبط با محصولات، صنایع، آداب‌ورسوم، و ...
				اشعار، موسیقی، و آوازهای محلی
فرهنگی	فرهنگی	ارزش اسطوره‌های فرهنگی	فرهنگ، باورها و تصورات محلی، آداب و رسوم و آیینها	داستان‌ها و اساطیر در ارتباط با روستا (ادبیات شفاهی)
				داستان‌ها و اساطیر در ارتباط با روستا (ادبیات شفاهی)
				داستان‌ها و اساطیر در ارتباط با روستا (ادبیات شفاهی)
				داستان‌ها و اساطیر در ارتباط با روستا (ادبیات شفاهی)

جدول ۱۱. ثبت معیارهای فراکالبدی دسته‌بندی اجتماعی فرهنگی به‌صورت نظام‌مند.

دسته‌بندی	دسته‌ها	ارزش	معیارها	شاخص‌ها
اقتصادی - سیاسی	اشتغال		اشتغال فعال	وجود فرصت‌های شغلی در روستا و رواج کشاورزی، دامپروری و ... و تولید محصول
			رواج مشاغل محلی	
	تجاری - بازرگانی (تولیدات)	ارزش تولیدمداری	رواج تولیدات	فعالیت‌های صنعتی سنتی (دانش بومی و حِرَف سنتی): تولید محصولات مصرفی و کالای سنتی، صنایع دستی خاص روستا
				تولید مصالح سنتی در روستا: وجود کوره یا کارگاه‌های تولید مصالح در روستا و یا اطراف آن
				پرورش نوع خاصی از دام یا گیاه یا آبزیان: پرورش انواع کمیاب و خاص دام، گیاه یا آبزیان
			میراث غذایی محلی	تولید و پخت خوراکی‌ها و غذاها، لبنیات و ... محلی و سنتی
			رواج صادرات	صادرات محصولات تولید شده در روستا
	گردشگری	ارزش توریستی - ارزش تفریحی	گردشگری روستا	حضور گردشگر داخلی و خارجی و استفاده از قابلیت‌های طبیعی و زیست‌محیطی و ... برای ورزش و اوقات فراغت و ...
				گردشگری فصلی
	منابع مالی	ارزش اقتصادی	جلب سرمایه‌گذاران	تمایل مردم بومی جهت سرمایه‌گذاری در بافت‌های تاریخی
				تمایل مردم غیربومی جهت سرمایه‌گذاری در بافت‌های تاریخی

جدول ۱۲ (بالا). ثبت معیارهای فراکالبدی دسته‌بندی اقتصادی سیاسی به‌صورت نظام‌مند

دسته‌بندی	دسته‌ها	ارزش	معیارها	شاخص‌ها
مدیریتی - نهادی	مدیریت محلی	ارزش تعلق به اجتماع	مدیریت مردمی	بزرگ‌سالاری (ریش سفیدان)، خان‌سالاری یا اربابی، معتمد محلی / و ...
				نظام پیمون‌بندی و تقسیمات آب به روش سنتی (مدیریت تقسیم آب در روستا)
	وضعیت حفاظت		حفاظت سنتی	رواج وقف در ابنیه
	امنیتی	ارزش امنیت	امنیت بافت	بالا بودن امنیت در ساختار کالبدی بافت (حصار، برج و بارو، وضعیت در و پنجره‌ها و ...)
				فقدان اختلافات قومی و خانوادگی در روستا
			امنیت اجتماعی	نبود بستر رفتارهای مجرمانه در روستا و نبود بزهکاران در روستا
	علمی	ارزش پیام اجتماعی، ارزش آموزشی	آموزش مهارت‌های سنتی برای انتقال به نسل‌ها و آموزش دانش سنتی	تسلط کودکان، نوجوانان و جوانان نسبت به دانش‌های بومی و مهارت در هنرهای سنتی

جدول ۱۳ (میان). ثبت معیارهای فراکالبدی دسته‌بندی مدیریتی نهادی به‌صورت نظام‌مند.

دسته‌بندی	دسته‌ها	ارزش	معیارها	شاخص‌ها
محیطی - اکولوژیک	جغرافیای طبیعی	ارزش محیط و منظر طبیعی	دارا بودن جاذبه‌های طبیعی	برخورداری از جاذبه رودخانه‌ها و چشمه‌های آشامیدنی و چشمه‌های آبگرم و درمانی، ییلاق و قشلاق، و ... در روستا
				دارا بودن جاذبه‌های زمین‌ساختاری
				وجود گیاهان بومی (تنوع گونه‌های گیاهی، درختان کهن‌سال)، گونه جانوران و ... طبیعی و خاص در روستا
			وضعیت هوا	دارا بودن هوای مطبوع و تمیز
			مخاطرات طبیعی	نبود خطرات و آلودگی‌های زیست‌محیطی در روستا: آلودگی‌های زیست‌محیطی، سیل، زلزله، فرونشست، و ...

جدول ۱۴ (پایین). ثبت معیارهای فراکالبدی دسته‌بندی محیطی اکولوژیک به‌صورت نظام‌مند.

و نهادهای ذی‌ربط حوزه روستایی و پژوهشگران و دانشجویان این حوزه، در جهت شناخت روستاهای واجد ارزش قرار گیرد. نحوه ارزیابی روستاهای مورد نظر با کمک این معیارها می‌تواند به این صورت باشد که هریک از معیارها در روستاها بررسی شوند و به این جداول در قالب پرسش‌نامه‌ها پاسخ داده شوند. روش‌های ارزیابی و نتیجه‌گیری از این جداول به صورت اولویت‌بندی برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌گردد.

بر این اساس، در پژوهش حاضر به این موارد پرداخته شده است: ۱) نقدی بر معیارهای انتخاب روستاهای باارزش در طرح بهسازی بافت‌های باارزش کشور، ۲) مفهوم ارزش در روستا و بافت روستایی، ۳) شناسایی مؤلفه‌های اثرگذار از دیدگاه منشورها، بیانیه‌ها، و نظریه‌پردازان، و ۴) تحلیل و تعیین معیارها و شاخص‌های دسته‌بندی‌شده در ابعاد کالبدی و فراکالبدی. نتایج این پژوهش می‌تواند مورد استفاده سازمان‌ها

References

- Ahmadian, Reza and Hamid Mohammadi. *Rural Fabricology of Iran: General Criteria for the Formation of Rural Physical Elements*. Tehran: Housing Foundation of the Islamic Revolution, 2009. (In Persian)
- Anabestani, AliAkbar and Mehdi Javanshiri. *Physical Planning of Rural Settlements in Iran*. Bojnourd: Jahani Publishing, 2014. (In Persian)
- Aslani, Ehsan, SeyedKamaleddin Shahriari, and Hossein Zabihi. "Prioritizing Tourist Attractions of Yazd City Based on Feasibility Analysis of Development". *Urban Tourism*, 2 (2020): 19-35. (In Persian)
- Chan, Y.L. *Towards a Legislative and Administrative Framework for Conservation in Singapore*. PhD diss., University of York, 1988.
- Council of Europe. n.d. *European Conference of Ministers Responsible for Regional/Spatial Planning (CEMAT)*. Accessed at: <http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/cemat/VersionGuide/Anglais.pdf>.
- Fadaeinejad, Somayeh and Parastoo Eshraty. "Analyzing the Components of Recognizing Authenticity in the Conservation of Cultural Heritage". *Fine Arts: Architecture and Urbanism*, 4 (February 2015): 77-86. (In Persian)
- Feilden, Bernard M. "Is Conservation of Cultural Heritage Relevant to South Asia?", *South Asian Studies*, vol. 9, no. 2 (1995): 1-10.
- Feilden, Bernard Melchior and Jukka Jokilehto. *Management of World Heritage Sites: A Guide for the Management of Cultural Heritage Properties*. Transl. Pirouz Hanachi. Tehran: University of Tehran Press, 2007. (In Persian)
- Ghalenoeei, Mahmoud, MohammadTaghi Pirbabaei, Elnaz Soltanahmadi, and Nasrin Mohsen Haghighi. "Prioritization of Heritage Values in the Naqsh-e Jahan Square Ensemble of Isfahan". *Restoration and Architecture of Iran*, 16 (Autumn & Winter 2018): 39-50. (In Persian)
- Hanachi, Pirouz, Fatemeh Hemmatian, and AliAkbar Kousheshgaran. *Conservation and Development in Valuable Rural Fabrics*. Tehran: Housing Foundation of the Islamic Revolution, 2011. (In Persian)
- International Council on Monuments and Sites (ICOMOS). n.d. *Charters and Other Doctrinal Texts*. Accessed at <http://www.international.icomos.org/charters>.
- Jokilehto, Jukka. *Definition of Cultural Heritage: References to Documents in History*. ICCROM Working Group "Heritage and Society", 2005.
- Low, Setha M. "Anthropological-Ethnographic Methods for the Assessment of Cultural Values in Heritage Conservation". In *Assessing the Values of Cultural Heritage*, edited by Marta de la Torre, Los Angeles: Getty Conservation Institute, 2002, 31-49.
- Mason, R. 2002. "Assessing Values in Conservation Planning: Methodological Issues and Choices." In *Assessing the Values of Cultural Heritage*, edited by Marta de la Torre, Los Angeles: Getty Conservation Institute, 2002, 5-30.
- Mazaheri, MohammadAli. "Conservation and Organization of Valuable Rural Fabrics". *Housing and Revolution* 1 (93) (2001): 61-72. (In Persian)
- McMullin, Ernan. "Values in Science". Transl. Hossein Gholipour. In *Methodology of the Humanities*, vol. 50, 2007 175-191. (In Persian)
- Mehdizadeh Saradj, Fatemeh. "Prioritization of Historic Buildings Based on Their Values". *International Journal of Architectural and Urban Planning*, 0 (2011): 2.
- Mohammadi, Hamid. *Guidelines for the Physical Development of Rural Settlements in the Southern Alborz Region*. Tehran: Housing Foundation of the Islamic Revolution, 2020. (In Persian)
- Nejad Ebrahimi, Ahad, Mohammadreza Pourjafar, Mojtaba

- Ansari, and Pirouz Hanachi. "Value and Its Relation to the Approach of Intervention in Cultural-Historical Monuments". *Restoration and Architecture of Iran* 6 (2013): 79-98. (In Persian)
- Pourjohari, Amirhossein. *Experiences and Approaches of Restoration and Revitalization of Historic Villages in Iran and the World*. Tehran: Housing Foundation of the Islamic Revolution, 2019. (In Persian)
- Sadegh Ahmadi, Mehdi. *Continuity of Village Life: Developing Principles and Theoretical Foundations for a Charter on the Conservation of Rural Values*. PhD diss., Isfahan University of Art, Faculty of Conservation and Restoration, 2017. (In Persian)
- Saeidi, Abbas. *Physical-Spatial Planning for Sustainable Development of Rural-Urban Systems*. Tehran: Housing Foundation of the Islamic Revolution, 2020. (In Persian)
- Sahraiyani, F. and O. Olgac Turker. "Values-Based Framework for Prioritizing Conservation of Heritage Buildings for Tourism". In *Value of Heritage for Tourism*. Leuven: Belgium, 2019.
- Samanian, Samad, Mehdi Hojjat, and Adeleh Mohtasham. "Historical Analysis and Temporal Organization of Values in the Conservation and Restoration of Cultural-Historical Monuments with Reference to Scholars' Views and International Charters". *History and Culture*, 1 (Spring & Summer 2017): 9-36. (In Persian)
- Sameh, Reza and Maliheh Babakhani. "The Concept of Value and Its Assessment Foundations in Rural Fabrics". *Bagh-e Nazar*, 19 (116) (2023): 71-84. (In Persian)
- Sartipipour, Mohsen. *Pathology of Rural Architecture: Toward an Ideal Settlement*. Tehran: Shahid Beheshti University Press, 2009. (In Persian)
- Shirvani, Maryam, Hossein Ahmadi, and Rasoul Vatandoust. "Recognition of Values and Factors Influencing Changes in Value Perspectives in the Conservation of Cultural Heritage in the Contemporary Era". *Fine Arts: Architecture and Urbanism*, 4 (Winter 2016): 39-50. (In Persian)
- Susana, M. and M. Massimiliano. "Economic Valuation of Cultural Heritage: Evidence and Prospects". M. de la Torre (ed.), *Assessing the Values of Cultural Heritage*, Getty Conservation Institute, Los Angeles, 2002, 51-76.
- Taher Toloe-Del, MohammadSadegh and Sina Kamali Tabrizi. "A Proposed Model for Examining Sustainable Conservation (Physical-Semantic) of Iran's Architectural Heritage". *Restoration and Architecture of Iran*, 24 (Winter 2020): 81-103. (In Persian)
- UNESCO. n.d. *Official Website*. Accessed at <http://www.irunesco.org>
- Wells, J.C. *Valuing Historic Places: Traditional and Contemporary Approaches*. 2010. Accessed at <http://www.portal.unesco.org>.
- Zargar, Akbar. *An Introduction to the Study of Rural Architecture in Iran*. Tehran: Shahid Beheshti University, 2007. (In Persian)